

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

8. Το βιβλίο των οκτώ (8. Aṭṭhakanipāto)



PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

8. Aṭṭhakanipāto

417. Kaccānijaṭakavaṇṇanā

Odātavattāhā suci allakesāti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ mātuposakaṃ upāsakaṃ ārabha kathesi. So kira sāvattiyaṃ kuladārako ācārasampanno pitari kālakate mātudevato hutvā mukhadhovanadantakaṭṭhadānanhāpanapādadhovanādivēyyāvaccakammena ceva yāgubhattādīhi ca mātaraṃ paṭijaggi. Atha naṃ mātā “tāta, tava aññānipi gharāvāsakiccāni atthi, ekaṃ samajātikaṃ kulakumārikaṃ gaṇhāhi, sā maṃ posessati, tvampi attano kammaṃ karissasī”ti āha. “Amma, ahaṃ attano hitasukhaṃ apaccāsisaṃāno tumhe upaṭṭhahāmi, ko añño evaṃ upaṭṭhahissatī”ti? “Kulavaḍḍhanakammaṃ nāma tāta, kātuṃ vaṭṭatī”ti. “Na mayhaṃ gharāvāsena attho, ahaṃ tumhe upaṭṭhahitvā tumhākaṃ dhūmakāle pabbajissāmī”ti. Athassa mātā punappunaṃ yācitvāpi manaṃ alabhamānā tassa chandaṃ aggahetvā samajātikaṃ kulakumārikaṃ ānesi. So mātaraṃ appaṭikkhipitvā tāya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sāpi “mayhaṃ sāmiko mahantena ussāhena mātaraṃ upaṭṭhahati, ahampi naṃ upaṭṭhahissāmi, evamassa piyā bhavissāmī”ti cintetvā taṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahi. So “ayaṃ me mātaraṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahī”ti tato paṭṭhāya laddhaladdhāni madhurakhādānīyādīni tassāyeva deti. Sā aparabhāge cintesi “ayaṃ laddhaladdhāni madhurakhādānīyādīni mayhaññeva deti, addhā mātaraṃ nīharitukāmo bhavissati, nīharaṇūpāyamassā karissāmī”ti evaṃ ayoniso ummujjitvā ekaṃ divasaṃ āha - “sāmi, tayi bahi nikkhamante tava mātā maṃ akkosatī”ti. So tuṇhī ahosi.

Sā cintesi - “imaṃ mahallikaṃ ujjhāpetvā puttassa paṭikūlaṃ kāressāmī”ti. Tato paṭṭhāya yāguṃ dadamānā accuṇhaṃ vā atisītaṃ vā atiloṇaṃ vā aloṇaṃ vā deti. “Amma, accuṇhā”ti vā “atiloṇā”ti vā vutte pūretvā sītodakaṃ pakkhipati. Puna “atisītalā, aloṇāyevā”ti vutte “idāneva ‘accuṇhā, atiloṇā’ti vatvā puna ‘atisītalā, aloṇā’ti vadasi, kā taṃ tosetuṃ sakkhissatī”ti mahāsaddaṃ karoti. Nhānodakampi accuṇhaṃ katvā piṭṭhiyaṃ āsiṇcatī. “Amma, piṭṭhi me dahatī”ti ca vutte puna pūretvā sītodakaṃ pakkhipati. “Atisītaṃ, ammā”ti vutte “idāneva ‘accuṇha’nti vatvā puna ‘atisīta’nti vadati, kā etissā avamānaṃ sahituṃ sakkhissatī”ti paṭivissakānaṃ kathesi. “Amma, mañcake me bahū maṅgulā”ti ca vuttā mañcakaṃ nīharitvā tassa upari attano mañcakaṃ pothetvā “pothito me”ti atiharitvā paññapeti. Mahāupāsikā diguṇehi maṅgulehi khajjamānā sabbarattim nisinnāva vītināmetvā “amma, sabbarattim maṅgulehi khādītāmhī”ti vadati. Itarā “hiyyo te mañcako pothito, kā imissā kiccaṃ nittharituṃ sakkotī”ti paṭivatvā “idāni naṃ puttena ujjhāpessāmī”ti tattha tattha kheḷasiṅghāṇikādīni vippakiritvā “kā imaṃ sakalagehaṃ asuciṃ karotī”ti vutte “mātā te evarūpaṃ karoti, ‘mā karī’ti vuccamānā kalahaṃ karoti, ahaṃ evarūpāya kālakaṇṇiyā saddhiṃ ekagehe vasituṃ na sakkomi, etaṃ vā ghare vasāpehi, maṃ vā”ti āha.

So tassā vacanaṃ sutvā “bhadde, tvaṃ taruṇā yattha katthaci gantvā jīvituṃ sakkā, mātā pana me jarādubbalā, ahamevassā paṭisaraṇaṃ, tvaṃ nikkhamitvā attano kulagehaṃ gacchāhī”ti āha. Sā tassa vacanaṃ sutvā bhītā cintesi “na sakkā imaṃ mātu antare bhindituṃ, ekaṃsenassa mātā piyā, sace panāhaṃ kulagharaṃ gamissaṃ, vidhavavāsaṃ vasantī dukkhitā bhavissāmi, purimanayeneva sassuṃ ārādhettvā paṭijaggissāmi”ti. Sā tato paṭṭhāya purimasadisameva taṃ paṭijaggi. Athekadivasaṃ so uposako dhammassavanatthāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. “Kiṃ, upāsaka, tvaṃ puññakammesu na pamajjasi, mātuupaṭṭhānakammaṃ pūresi”ti ca vutto “āma, bhante, sā pana mama mātā mayhaṃ aruciyāyeva ekaṃ kuladārikaṃ ānesi, sā idaṇcidaṇca anācārakammaṃ akāsī”ti sabbaṃ satthu ācikkhitvā “iti bhagavā sā itthī neva maṃ mātu antare bhindituṃ sakkhi, idāni naṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahatī”ti āha. Satthā tassa kathaṃ sutvā “idāni tāva tvaṃ upāsaka, tassā vacanaṃ na akāsī, pubbe panetissā vacanena tava mātaraṃ nikkadḍhitvā maṃ nissāya puna gehaṃ ānetvā paṭijaggi”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente aññatarassa kulassa putto pitari kālakate mātudevato hutvā vuttaniyāmeneva mātaraṃ paṭijaggīti sabbaṃ heṭṭhā kathitanayeneva vitthāretabbaṃ. “Ahaṃ evarūpāya kālakaṇṇiyā saddhiṃ vasituṃ na sakkomi, etaṃ vā ghare vasāpehi, maṃ vā”ti vutte tassā kathaṃ gahetvā “mātuyeva me doso”ti mātaraṃ āha “amma, tvaṃ niccaṃ imasmiṃ ghare kalahaṃ karosi, ito nikkhamitvā aññasmiṃ yathārucite tṭhāne vasāhī”ti. Sā “sādhū”ti rodamānā nikkhamitvā ekaṃ samiddhakulaṃ nissāya bhatīṃ katvā dukkhena jīvikaṃ kappesi. Sassuyā gharā nikkhantakāle suṇisāya gabbho paṭiṭṭhahi. Sā “tāya kālakaṇṇiyā gehe vasamānāya gabbhampi na paṭilabhiṃ, idāni me gabbho laddho”ti patino ca paṭivissakānaṇca kathentī vicarati.

Aparabhāge puttaṃ vijāyitvā sāmikaṃ āha “tava mātari gehe vasamānāya puttaṃ na labhiṃ, idāni me laddho, imināpi kāraṇena tassā kālakaṇṇibhāvaṃ jānāhī”ti. Itarā “mama kira nikkadḍhitakāle puttaṃ labhī”ti sutvā cintesi “addhā imasmiṃ loke dhammo mato bhavissati, sace hi dhammo mato na bhavēyya, mātaraṃ pothettvā nikkadḍhantā puttaṃ na labheyyuṃ, sukhaṃ na jīveyyuṃ, dhammassa matakabhattaṃ dassāmi”ti. Sā ekadivasaṃ tilapiṭṭhaṇca taṇḍulaṇca pacanathāliṇca dabbiṇca ādāya āmakasusānaṃ gantvā tīhi manussasīsehi uddhanaṃ katvā aggīṃ jāletvā udakaṃ oruyha sasīsaṃ nhatvā sāṭakaṃ nivāsetvā mukhaṃ vikkhāletvā uddhanaṭṭhānaṃ gantvā kese mocetvā taṇḍule dhovituṃ ārabhi. Tadā bodhisatto sakko devarājā ahosi. Bodhisattā ca nāma appamattā honti, so tasmīṃ khaṇe lokaṃ olovento taṃ dukkhappattaṃ “dhammo mato”ti saññāya dhammassa matakabhattaṃ dātukāmaṃ disvā “ajja mayhaṃ balaṃ dassessāmi”ti brāhmaṇavesena mahāmaggaṃ paṭipanno viya hutvā taṃ disvā maggā okkamma tassā santike tṭhatvā “amma, susāne āhāraṃ pacantā nāma natthi, tvaṃ iminā idha pakkena tilodanena kiṃ karissasī”ti kathaṃ samuṭṭhāpento paṭhamāṃ gāthamāha -

1. “Odātavatthā suci allakesā, kaccāni kiṃ kumbhimadhissayitvā;
Piṭṭhā tilā dhovasi taṇḍulāni, tilodano hehiti kissahetū”ti.

Tattha kaccānīti taṃ gottena ālapati. Kumbhimadhissayitvāti pacanathālikaṃ manussasīsuddhanaṃ āropetvā. Hehitīti ayaṃ tilodano kissa hetu bhavissati, kiṃ attanā bhuñjissasi, udāhu aññaṃ kāraṇamatthīti.

Athassa sã ācikkhantī dutiyaṃ gāthamāha -

- 2.** “Na kho ayaṃ brāhmaṇa bhojanatthā, tilodano hehiti sādhipakko;
Dhammo mato tassa pahuttamajja, ahaṃ karissāmi susānamajjhe”ti.

Tattha dhammoti jeṭṭhāpacāyanadhammo ceva tividhasucaritadhammo ca. Tassa pahuttamajjāti tassāhaṃ dhammassa idaṃ matakabhattaṃ karissāmīti attho.

Tato sakko tatiyaṃ gāthamāha -

- 3.** “Anuvicca kaccāni karohi kiccaṃ, dhammo mato ko nu taveva saṃsi;
Sahassanetto atulānubhāvo, na miyyatī dhammavaro kadācī”ti.

Tattha anuviccāti upaparikkhitvā jānitvā. Ko nu taveva saṃsīti ko nu tava evaṃ ācikkhi. Sahassanettoti attānaṃ dhammavaraṃ uttamadhammaṃ katvā dassento evamāha.

Taṃ vacanaṃ sutvā itarā dve gāthā abhāsi -

- 4.** “Daḥhappamāṇaṃ mama ettha brahme, dhammo mato natthi mamettha
kaṅkhā;
Ye yeva dāni pāpā bhavanti, te teva dāni sukhitā bhavanti.
- 5.** “Suṇisā hi mayhaṃ vañjhā ahosi, sã maṃ vadhitvāna vijāyi puttaṃ;
Sã dāni sabbassa kulassa issarā, ahaṃ panamhi apaviddhā ekikā”ti.

Tattha daḥhappamāṇanti daḥhaṃ thiraṃ nissamsayaṃ brāhmaṇa ettha mama pamāṇanti vadati. Ye yeti tassa matabhāve kāraṇaṃ dassenti evamāha. Vadhitvānāti pothetvā nikkaḍḍhitvā. Apaviddhāti chaḍḍitā anāthā hutvā ekikā vasāmi.

Tato sakko chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 6.** “Jīvāmi vohaṃ na matohamasmi, taveva atthāya idhāgatosmi;
Yā taṃ vadhitvāna vijāyi puttaṃ, sahāva puttena karomi bhasma”nti.

Tattha voti nipātamattaṃ.

Itarā taṃ sutvā “dhī ahaṃ kiṃ kathesiṃ, mama nattu amaraṇakāraṇaṃ karissāmī”ti
sattamaṃ gāthamāha -

- 7.** “Evañca te ruccati devarāja, mameva atthāya idhāgatosi;
Ahañca putto suṇisā ca nattā, sammodamānā gharamāvasemā”ti.

Athassā sakko aṭṭhaṃ gāthamāha -

- 8.** “Evañca te ruccati kātiyāni, hatāpi santā na jahāsi dhammaṃ;
Tuvañca putto suṇisā ca nattā, sammodamānā gharamāvasethā”ti.

Tattha hatāpi santāti yadi tvaṃ pothitāpi nikkaḍḍhitāpi samānā tava dārakesu mettadhammaṃ na jahāsi, evaṃ sante yathā tvaṃ icchasi, tathā hotu, ahaṃ te imasmiṃ guṇe pasannoti.

Evañca pana vatvā alaṅkatapaṭiyatto sakko attano ānubhāvena ākāse ṭhatvā “kaccāni tvaṃ mā bhāyi, putto ca te suṇisā ca mamānubhāvena āgantvā antarāmagge taṃ khamāpetvā ādāya gamissanti, appamattā hohī”ti vatvā attano ṭhānameva gato. Tepi sakkānubhāvena tassā guṇaṃ anussarivā “kahaṃ no mātā”ti antogāme manusse pucchivā “susānābhimukhaṃ gatā”ti sutvā “amma, ammā”ti susānamaggaṃ paṭipajjivā taṃ disvā pādesu pativā “amma, amhākaṃ dosaṃ khamāhi”ti taṃ khamāpesuṃ. Sāpi nattāraṃ gaṇhi. Iti te sammodamānā gehaṃ gantvā tato paṭṭhāya samaggavāsaṃ vasiṃsu.

- 9.** “Sā kātīyānī suṇisāya saddhiṃ, sammodamānā gharamāvasittha;
Putto ca nattā ca upaṭṭhahimsu, devānamindena adhiggaḥitā”ti. -

Ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Tattha sā kātīyānīti bhikkhave, sā kaccānagottā. Devānamindena adhiggaḥitāti devindena sakkena anuggahitā hutvā tassānubhāvena samaggavāsaṃ vasiṃsūti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharivā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne so upāsako sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mātuposako etarahi mātuposako ahosi, bhariyāpissa tadā bhariyāyeva, sakko pana ahameva ahosinti.

Kaccānijātakavaṇṇanā paṭhamā.

418. Aṭṭhasaddajātakavaṇṇanā

Idaṃ pure ninnamāhūti idaṃ satthā jetavane viharanto kosalarañño aḍḍharattasamaye suttaṃ bhimsanakaṃ avinibbhogasaddaṃ ārabba kathesi. Vatthu heṭṭhā lohakumbhijātaka kathitasadisameva. Idha pana satthā “mayhaṃ, bhante, imesaṃ saddānaṃ sutattā kinti bhavissati”ti vutte “mā bhāyi, mahārāja, na te etesaṃ sutapaccayā koci antarāyo bhavissati, na hi, mahārāja, evarūpaṃ bhayānakaṃ avinibbhogasaddaṃ tvameveko suṇi, pubbepi rājāno evarūpaṃ saddaṃ sutvā brāhmaṇānaṃ kathaṃ gahetvā sabbacatukkayaññaṃ yajitukāmā paṇḍitānaṃ vacanaṃ sutvā yaññaharaṇatthāya gahitasatte vissajjetvā nagare māghātabheriṃ carāpesu”nti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhave brāhmaṇakule nibbattivā vayappatto takkaṣilāyaṃ uggahitasippo mātāpitūnaṃ accayena ratanavilokanaṃ katvā sabbāṃ vibhavajātāṃ dānamukhe vissajjetvā kāme pahāya himavantāṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajivā jhānābhiniñāyo nibbattetvā aparabhāge loṇambilasevanatthāya manussapathaṃ caranto bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasi. Tadā bārāṇasirājā sirisayane nisinno aḍḍharattasamaye aṭṭha sadde assosi - paṭhamaṃ rājanivesanasāmantaṃ uyyāne eko bako saddamakāsi, dutiyaṃ tasmīṃ sadde anupacchinneyeva hatthisālāya toraṇanivāsini kākī saddamakāsi, tatiyaṃ rājagehe kaṇṇikāyaṃ nivutthaghuṇapāṇako saddamakāsi, catutthaṃ rājagehe posāvaniyakokilo saddamakāsi, pañcamaṃ tattheva posāvaniyamigo saddamakāsi, chaṭṭhaṃ tattheva posāvaniyavānaro saddamakāsi, sattamaṃ tattheva posāvaniyakinnaro saddamakāsi, aṭṭhaṃ tasmīṃ sadde anupacchinneyeva rājanivesanamatthakena uyyānaṃ gacchanto paccekabuddho ekaṃ udānaṃ udānento saddamakāsi.

Bārāṇasirājā ime atṭha sadde sutvā bhītatāsito punadivase brāhmaṇe pucchi.
 Brāhmaṇā “antarāyo te, mahārāja, bhavissati, sabbacatukkayaññaṃ yajissāmā”ti
 vatvā rañña “yathāruccitaṃ karoṭhā”ti anuññātā haṭṭhapahaṭṭhā rājakulato
 nikkhamitvā yaññakammaṃ ārabhiṃsu. Atha nesam jetṭhakassa
 yaññakārabrahmaṇassa antevāsī māṇavo paṇḍito byatto ācariyaṃ āha - “ācariya,
 evarūpaṃ kakkhaḷaṃ pharusam asātaṃ bahūnaṃ sattānaṃ vināsakammaṃ mā
 karī”ti. “Tāta, tvaṃ kiṃ jānāsi, sacepi aññaṃ kiñci na bhavissati, macchamaṃsaṃ
 tāva bahuṃ khāditaṃ labhissāmā”ti. “Ācariya, kucchiṃ nissāya niraye
 nibbattanakammaṃ mā karoṭhā”ti. Taṃ sutvā sesabrāhmaṇā “ayaṃ amhākaṃ
 lābhanārāyaṃ karotī”ti tassa kujjhiṃsu. Māṇavo tesam bhayena “tena hi tumheva
 macchamaṃsakhādanūpāyaṃ karoṭhā”ti vatvā nikkhamitvā bahinagare rājānaṃ
 nivāretaṃ samatthaṃ dhammikasamaṇabrāhmaṇaṃ upadhārento rājuyyānaṃ
 gantvā bodhisattaṃ disvā vanditvā “bhante, kiṃ tumhākaṃ sattesu anukampā
 natthi, rājā bahū satte māretvā yaññaṃ yajāpeti, kiṃ vo mahājanassa
 bandhanamokkhaṃ kātuṃ na vaṭṭatī”ti āha. “Māṇava, ettha neva rājā amhe jānāti,
 na mayaṃ rājānaṃ jānāmā”ti. “Jānātha pana, bhante, rañña sutasaddānaṃ
 nipphatti”nti? “Āma, jānāmī”ti. “Jānantā rañño kasmā na kathethā”ti? “Māṇava kiṃ
 sakkā ‘ahaṃ jānāmī’ti nalāṭe siṅgaṃ bandhitvā caritaṃ, sace idhāgantvā pucchissati,
 kathessāmī”ti.

Māṇavo vegena rājakulaṃ gantvā “kiṃ, tātā”ti vutte “mahārāja, tumhehi
 sutasaddānaṃ nipphattiṃ jānanako eko tāpaso tumhākaṃ uyyāne maṅgalasilāyaṃ
 nisinno ‘sace maṃ pucchissati, kathessāmī’ti vadati, gantvā taṃ pucchitaṃ vaṭṭatī”ti
 āha. Rājā vegena tattha gantvā tāpasam vanditvā katapaṭṭisanthāro nisīditvā “saccaṃ
 kira, bhante, tumhe mayā sutasaddānaṃ nipphattiṃ jānāthā”ti pucchi. “Āma,
 mahārājā”ti. “Tena hi kathetha taṃ me”ti. “Mahārāja, tesam sutapaccayā tava koci
 antarāyo natthi, porāṇuyyāne pana te eko bako atthi, so gocaraṃ alabhanto
 jighacchāya pareto paṭhamam saddamakāsī”ti tassa kiriyaṃ attano ñāṇena
 paricchinditvā paṭhamam gāthamāha -

- 10.** “Idaṃ pure ninnamāhu, bahumacchaṃ mahodakaṃ;
 Āvāso bakarājassa, pettikaṃ bhavanaṃ mama;
 Tyajja bhekena yāpema, okaṃ na vijahāmase”ti.

Tattha idanti maṅgalapokkharāṇiṃ sandhāya vadati. Sā hi pubbe udakatumbena
 uduke pavisante mahodakā bahumacchā, idāni pana udakassa pacchinnattā na
 mahodakā jātā. Tyajja bhekenāti te mayaṃ ajja macche alabhantā maṇḍūkamattena
 yāpema. Okanti evaṃ jighacchāya pīlītāpi vasanaṭṭhānaṃ na vijahāma.

Iti, mahārāja, so bako jighacchāpīlīto saddamakāsi. Sacepi taṃ jighacchāto
 mocetukāmo, taṃ uyyānaṃ sodhāpetvā pokkharāṇiṃ udakassa pūrehīti. Rājā tathā
 kāretaṃ ekaṃ amaccaṃ āṇāpesi.

“Hatthisālatoṇe pana te, mahārāja, ekā kākī vasamānā attano puttasokena dutiyaṃ
 saddamakāsi, tatopi te bhayaṃ natthī”ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 11.** “Ko dutiyaṃ asīlissa, bandharassakkhi bhecchati;
 Ko me putte kulāvakaṃ, mañca sotthiṃ karissatī”ti.

Vatvā ca pana “ko nāma te, mahārāja, hatthisālāya hatthimeṇḍo”ti pucchi.
“Bandharo nāma, bhante”ti. “Ekakkhikāṇo so, mahārājā”ti? “Āma, bhante”ti.
Mahārāja, hatthisālāya te dvāratoraṇe ekā kākī kulāvakaṃ katvā aṇḍakāni nikkhipi.
Tāni pariṇatāni kākapotakā nikkhantā, hatthimeṇḍo hatthiṃ āruya sālato
nikkhamanto ca pavisanto ca aṅkusakena kākimpī puttakepissā paharati,
kulāvakampi viddhaṃseti. Sā tena dukkhena pīlitā tassa akkhibhedanaṃ āyācantī
evamāha, sace te kākīyā mettacittaṃ atthi, etaṃ bandharaṃ pakkosāpetvā
kulāvakaviddhaṃsanato vārehīti. Rājā taṃ pakkosāpetvā paribhāsivā hāretvā
aññassa taṃ hatthiṃ adāsi.

“Pāsādakaṇṇikāya pana te, mahārāja, eko ghuṇapāṇako vasati. So tattha phegguṃ
khāditvā tasmiṃ khīṇe sāraṃ khādituṃ nāsakkhi, so bhakkaṃ alabhivā
nikkhamitumpi asakkonto paridevamāno tatiyaṃ saddamakāsi, tatopi te bhayaṃ
natthī”ti vatvā tassa kiriyaṃ attano ñāṇena paricchindivā tatiyaṃ gāthamāha -

12. “Sabbā parikkhatā pheggu, yāva tassā gatī ahu;
Khīṇabhakkho mahārāja, sāre na ramatī ghuṇo”ti.

Tattha yāva tassā gatī ahūti yāva tassā phegguyā nipphatti ahosi, sā sabbā khādītā.
Na ramatīti “mahārāja, so pāṇako tato nikkhamitvā gamanaṭṭhānampi apassanto
paridevati, nīharāpehi na”nti āha. Rājā ekaṃ purisaṃ āṇāpetvā upāyena naṃ
nīharāpesi.

“Nivesane pana te, mahārāja, ekā posāvaniyā kokilā atthī”ti? “Atthi, bhante”ti.
“Mahārāja, sā attanā nivutthapubbaṃ vanasaṇḍaṃ saritvā ukkaṇṭhitvā ‘kadā nu kho
imamhā pañjarā muccitvā ramaṇīyaṃ vanasaṇḍaṃ gacchissāmī’ti catutthaṃ
saddamakāsi, tatopi te bhayaṃ natthī”ti vatvā catutthaṃ gāthamāha -

13. “Sā nūnāhaṃ ito gantvā, rañño muttā nivesanā;
Attānaṃ ramayissāmi, dumasākhaniketinī”ti.

Tattha dumasākhaniketinīti supupphitāsu rukkhāsākhāsu sakaniketā hutvā. Evañca
pana vatvā “ukkaṇṭhitā, mahārāja, sā kokilā, vissajjehi na”nti āha. Rājā tathā kāresi.

“Nivesane pana te, mahārāja, eko posāvaniyo migo atthī”ti? “Atthi, bhante”ti.
“Mahārāja, so eko yūthapati attano migiṃ anussarivā kilesavasena ukkaṇṭhito
pañcamaṃ saddamakāsi, tatopi te bhayaṃ natthī”ti vatvā pañcamaṃ gāthamāha -

14. “So nūnāhaṃ ito gantvā, rañño mutto nivesanā;
Aggodakāni pissāmi, yūthassa purato vaja”nti.

Tattha aggodakānīti aggaudakāni, aññehi migehe paṭhamataraṃ apītāni
anucchiṭṭhodakāni yūthassa purato gacchanto kadā nu kho pivissāmīti.

Mahāsatto tampi migāṃ vissajjāpetvā “nivesane pana te, mahārāja, posāvaniyo
makkaṭo atthī”ti pucchi. “Atthi, bhante”ti vutte “sopi, mahārāja, himavantapadese
yūthapati makkaṭhi saddhiṃ kāmagiddho hutvā vicaranto bharatena nāma luddena
idha ānīto, idāni ukkaṇṭhitvā tattheva gantukāmo chaṭṭhaṃ saddamakāsi, tatopi te
bhayaṃ natthī”ti vatvā chaṭṭhaṃ gāthamāha -

15. “Taṃ maṃ kāmehi sammattaṃ, rattaṃ kāmesu mucchitaṃ;
Ānayī bharto luddo, bāhiko bhaddamatthu te”ti.

Tattha bāhikoti bāhikaraṭṭhavāsī. Bhaddamatthu teti imamatthaṃ so vānaro āha, tuyhaṃ pana bhaddamatthu, vissajjehi nanti.

Mahāsatto taṃ vānaraṃ vissajjāpetvā “nivesane pana te, mahārāja, posāvaniyo kinnaro atthī”ti pucchitvā “atthī”ti vutte “so, mahārāja, attano kinnariyā kataguṇaṃ anussaritvā kilesāturo saddamakāsi. So hi tāya saddhiṃ ekadivasaṃ tuṇḍapabbatasikharaṃ āruhi. Te tattha vaṇṇagandharasasampannāni nānāpupphāni ocinantā piḷandhantā sūriyaṃ atthaṅgataṃ na sallakkhesuṃ, atthaṅgate sūriye otarantānaṃ andhakāro ahosi. Tatra naṃ kinnarī ‘sāmi, andhakāro vattati, apakkhalanto appamādena otarāhī”ti vatvā hatthe gahetvā otāresi, so tāya taṃ vacanaṃ anussaritvā saddamakāsi, tatopi te bhayaṃ natthī”ti taṃ kāraṇaṃ attano ñāṇabalena paricchinditvā pākaṭaṃ karonto sattamaṃ gāthamāha -

- 16.** “Andhakāratimisāyaṃ, tuṅge uparipabbate;
Sā maṃ saṇhena mudunā, mā pādaṃ khali yasmanī”ti.

Tattha andhakāratimisāyanti andhabhāvakārake tame. Tuṅgeti tikhiṇe. Saṇhena mudunāti maṭṭhena mudukena vacanena. Mā pādaṃ khali yasmanīti ya-kāro byañjanasandhivasena gahito. Idaṃ vuttaṃ hoti - sā maṃ kinnarī saṇhena mudakena vacanena “sāmi, appamatto hohi, mā pādaṃ khali asmani, yathā te upakkhalitvā pādo pāsāṇasmaṃ na khalati, tathā otarā”ti vatvā hatthena gahetvā otāresi.

Iti mahāsatto kinnarena katasaddakāraṇaṃ kathetvā taṃ vissajjāpetvā “mahārāja, aṭṭhamo udānasaddo ahosi. Nandamūlakapabbhārasmiṃ kira eko paccekabuddho attano āyusaṅkhāraparikkhayaṃ ñatvā ‘manussapathaṃ gantvā bārāṇasiraṇṇo uyyāne parinibbāyissāmi, tassa me manussā sarīranikkhepaṃ kāretvā sādhuḷāṃ kīḷitvā dhātupūjaṃ katvā saggapathaṃ pūressantī”ti iddhānubhāvena āgacchanto tava pāsādassa matthakaṃ pattakāle khandhabhāraṃ otāretvā nibbānapurapavesanadīpanaṃ udānaṃ udānesī”ti paccekabuddhena vuttaṃ gāthamāha -

- 17.** “Asaṃsayāṃ jātikhayantadassī, na gabbhaseyyaṃ punarāvajissaṃ;
Ayamantimā pacchimā gabbhaseyyā, khīṇo me saṃsāro punabbhavāyā”ti.

Tassattho - jātiyā khayantasaṅkhātassa nibbānassa diṭṭhattā jātikhayantadassī ahaṃ asaṃsayāṃ puna gabbhaseyyaṃ na āvajissaṃ, ayaṃ me antimā jāti, pacchimā gabbhaseyyā, khīṇo me punabbhavāya khandhapaṭipāṭisaṅkhāto saṃsāroti.

“Idaṇca pana so udānaṃ vatvā imaṃ uyyānavanaṃ āgama ekassa supupphitassa sālassa mūle parinibbuto, ehi, mahārāja, sarīrakiccamassa karissāmā”ti mahāsatto rājānaṃ gahetvā paccekabuddhassa parinibbutaṭṭhānaṃ gantvā sarīraṃ dassesi. Rājā tassa sarīraṃ disvā saddhiṃ balakāyena gandhamālādīhi pūjetvā bodhisattassa vacanaṃ nissāya yaṇṇaṃ hāretvā sabbasattānaṃ jīvitadānaṃ datvā nagare māghātabheriṃ carāpetvā sattāhaṃ sādhuḷāṃ kīḷitvā sabbagandhacitake mahantena sakkārena paccekabuddhassa sarīraṃ jhāpetvā dhātuyo catumahāpathe thūpaṃ kāresi. Bodhisattopi raṇṇo dhammaṃ desetvā “appamatto hohī”ti ovaditvā himavantameva pavisitvā brahmavihāresu parikammaṃ katvā aparihīnajjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “mahārāja, tassa saddassa sutakāraṇā tava koci antarāyo natthī”ti yaññaṃ harāpetvā “mahājanassa jīvitaṃ dehi”ti jīvitaḍḍanaṃ dāpetvā nagare dhammabheriṃ carāpetvā dhammaṃ desetvā jātaṃ samodhānesi “tadā rājā ānando ahosi, māṇavo sārīputto, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Aṭṭhasaddajātakavaṇṇanā dutiyā.

419. Sulasājātakavaṇṇanā

Idaṃ suvaṇṇakāyūranti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ anāthapiṇḍikassa dāsiṃ ārabba kathesi. Sā kira ekasmiṃ ussavadvase dāsigaṇena saddhiṃ uyyānaṃ gacchantī attano sāmīniṃ puññalakkhaṇadeviṃ ābharaṇaṃ yāci. Sā tassā sataṣaṇṇasamūlaṃ attano ābharaṇaṃ adāsi. Sā taṃ piḷandhitvā dāsigaṇena saddhiṃ uyyānaṃ pāvisi. Atheko coro tassā ābharaṇe lobhaṃ uppādetvā “imaṃ māretvā ābharaṇaṃ harissāmī”ti tāya saddhiṃ sallapanto uyyānaṃ gantvā tassā macchamaṃsasurādīni adāsi. Sā “kilesavasena deti mañña”ti gahetvā uyyānakīlaṃ kīlītvā vīmaṃsanatthāya sāyanhasamaye nipanne dāsigaṇe utthāya tassa santikaṃ agamāsi. So “bhadde, imaṃ ṭhānaṃ appaṭicchannaṃ, thokaṃ purato gacchāmā”ti āha. Taṃ sutvā itarā “imasmiṃ ṭhāne sakkā rahassakammaṃ kātuṃ, ayaṃ pana nissamaṃsaṃ maṃ māretvā piḷandhanabhaṇḍaṃ haritukāmo bhavissati, hotu, sikkhāpessāmi na”nti cintetvā “sāmi, surāmadena me sukkhaṃ sarīraṃ, pānīyaṃ tāva maṃ pāyehī”ti ekaṃ kūpaṃ netvā “ito me pānīyaṃ osiñcā”ti rājuṇca ghaṭṭaṇca dassesi. Coro rājuṃ kūpe otāresi, atha naṃ onamitvā udakaṃ osiñcantam mahabbaladāsī ubhohi hatthehi āṇisadaṃ paharitvā kūpe khipitvā “na tvaṃ ettakena marissasī”ti ekaṃ mahantaṃ iṭṭhakaṃ matthake āsumbhi. So tattheva jīvitaṃ khayamaṃ patto. Sāpi nagaraṃ pavisitvā sāmīniyā ābharaṇaṃ dadamānā “manamhi ajja imaṃ ābharaṇaṃ nissāya matā”ti sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocesi, sāpi anāthapiṇḍikassa ārocesi, anāthapiṇḍiko tathāgatassa ārocesi. Satthā “na kho, gahapati, idāneva sā dāsī ṭhānuppattikāya paññāya samannāgatā, pubbepi samannāgatāva, na ca idāneva tāya so mārito, pubbepi naṃ māresiyevā”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente sulasā nāma nagarasobhinī pañcasatavaṇṇadāsiparivārā ahosi, saḥassena rattiṃ gacchati. Tasmīmyeva nagare sattuko nāma coro ahosi nāgabalo, rattibhāge issaragharāni pavisitvā yathāruciṃ vilumpati. Nāgarā sannipatitvā rañño upakkosimsu. Rājā nagaraguttikaṃ āṇāpetvā tattha tattha gumbaṃ ṭhapāpetvā coraṃ gaṇhāpetvā “sīsamassa chindathā”ti āha. Taṃ pacchābāhaṃ bandhitvā catukke catukke kasāhi tāletvā āghātanaṃ nenti. “Coro kira gahito”ti sakalanagaraṃ saṅkhubhi. Tadā sulasā vātapāne ṭhatvā antaravīthiṃ oloketī taṃ disvā paṭibaddhacittā hutvā “sace imaṃ coroti gahitapurisaṃ mocetuṃ sakkhissāmi, idaṃ kilīṭṭhakammaṃ akatvā imināva saddhiṃ samaggavāsaṃ kappessāmī”ti cintetvā heṭṭhā kaṇaverajātake vuttanayeneva nagaraguttikassa saḥassaṃ pesetvā taṃ mocetvā tena saddhiṃ sammodamānā samaggavāsaṃ vasi. Coro tiṇṇaṃ catunnaṃ māsānaṃ accayena cintesi “ahaṃ imasmiṃyeva ṭhāne vasituṃ na sakkhissāmi, tucchahatthena palāyitumpi na sakkā, sulasāya piḷandhanabhaṇḍaṃ sataṣaṇṇasamūlaṃ agghati, sulasā māretvā idaṃ gaṇhissāmī”ti. Atha naṃ ekadivasaṃ āha - “bhadde, ahaṃ tadā rājapurisehi nīyamāno asukapabbatamatthake rukkhadevatāya balikammaṃ paṭissuṇiṃ, sā maṃ balikammaṃ alabhamānā bhāyāpeti, balikammamassā karomā”ti. “Sādhū, sāmi,

sajjetvā pesehī”ti. “Bhadde, pesetum na vaṭṭati, mayaṃ ubhopi sabbābharaṇapaṭimaṇḍitā mahantena parivārena gantvā dassāmā”ti. “Sādhū, sāmi, tathā karomā”ti.

Atha naṃ tathā kāretvā pabbatapādaṃ gatakāle āha - “bhadde, mahājanaṃ disvā devatā balikammaṃ na sampāṭicchissati, mayaṃ ubhova abhiruhitvā demā”ti. So tāya “sādhū”ti sampāṭicchito taṃ balipātiṃ ukkhipāpetvā sayam sannaddhapañcāvudho hutvā pabbatamatthakaṃ abhiruhitvā ekaṃ sataporisapapātaṃ nissāya jātarukkhamaṃ balibhājanaṃ ṭhapāpetvā “bhadde, nāhaṃ balikammattāya āgato, taṃ pana māretvā piṇḍhanaṃ te gahetvā gamissāmīti āgatomhi, tava piṇḍhanaṃ omuñcitvā uttarasāṭakena bhaṇḍikaṃ karohī”ti āha. “Sāmi, maṃ kasmā māresī”ti? “Dhanakāraṇā”ti. “Sāmi, mayā kataguṇaṃ anussara, ahaṃ taṃ bandhitvā nīyamānaṃ seṭṭhiputtaṃ parivattetvā bahuṃ dhaṇaṃ datvā jīvitam labhāpesiṃ, devasikaṃ sahaṃsaṃ labhamānāpi aññaṃ purisaṃ na olokemi, evañhi tava upakārikaṃ mā maṃ mārehi, bahuñca te dhaṇaṃ dassāmi, tava dāsī ca bhavissāmī”ti yācantī paṭhamam gāthamāha -

- 18.** “Idaṃ suvaṇṇakāyūraṃ, muttā veḷuriyā bahū;
Sabbam harassu bhaddante, mañca dāsīti sāvayā”ti.

Tattha kāyūranti gīvāyaṃ piṇḍhanapasādhanaṃ kāyūraṃ. Sāvayāti mahājanamajjhe sāvetvā dāsimaṃ katvā gaṇhāti.

Tato sattukena -

- 19.** “Oropayassu kalyāṇi, mā bālhaṃ paridevasi;
Na cāhaṃ abhijānāmi, ahantvā dhanamābhata”nti. -

Attano ajjhāsayānurūpaṃ dutiyagāthāya vuttāya sulasā ṭhānuppattikāraṇaṃ paṭilabhitvā “ayaṃ coro mayhaṃ jīvitam na dassati, upāyena naṃ paṭhamataraṃ papāte pātetvā jīvitakkhayaṃ pāpessāmī”ti cintetvā gāthādvayamāha -

20. “Yato sarāmi attānaṃ, yato pattāsmi viññutaṃ;
Na cāhaṃ abhijānāmi, aññaṃ piyataraṃ tayā.
21. “Ehi taṃ upagūhissaṃ, karissañca padakkhiṇaṃ;
Na hi dāni puna atthi, mama tuyhañca saṅgamo”ti.

20-21. Sattuko tassādhippāyaṃ ajānanto “sādhū, bhadde, ehi upagūhassu ma”nti āha. Sulasā taṃ tikkhattum padakkhiṇaṃ katvā upagūhitvā “idāni taṃ, sāmi, catūsu passesu vandissāmī”ti vatvā pādapiṭṭhiyaṃ sīsaṃ ṭhapetvā bāhupasse vanditvā pacchimapassaṃ gantvā vandamānā viya hutvā nāgabalā gaṇikā coraṃ dvīsu pacchāpādesu gahetvā heṭṭhā sīsaṃ katvā sataporise narake khiṇi. So tattheva cuṇṇavicuṇṇaṃ patvā mari. Taṃ kiriyaṃ disvā pabbatamatthake nibbattadevatā imā gāthā abhāsi -

22. “Na hi sabbesu ṭhānesu, puriso hoti paṇḍito;
Itthīpi paṇḍitā hoti, tattha tattha vicakkhaṇā.
23. “Na hi sabbesu ṭhānesu, puriso hoti paṇḍito;
Itthīpi paṇḍitā hoti, lahuṃ atthaṃ vicintikā.

24. “Lahuñca vata khippañca, nikaṭṭhe samacetayi;
Migaṃ puñṇāyateneva, sulasā sattukaṃ vadhi.
25. “Yodha uppatitaṃ atthaṃ, na khippamanubujjhati;
So haññati mandamati, corova girigabbhare.
26. “Yo ca uppatitaṃ atthaṃ, khippameva nibodhati;
Muccate sattusambādhā, sulasā sattukāmivā”ti.

22-26. Tattha paṇḍitā hotīti itthīpi paṇḍitā tattha tattha vicakkhaṇā hoti, atha vā itthī paṇḍitā ceva tattha tattha vicakkhaṇā ca hoti. Lahuṃ atthaṃ vicintikāti lahuṃ khippaṃ atthaṃ vicintikā. Lahuñca vatāti adandhañca vata. Khippañcāti acireneva. Nikaṭṭhe samacetayīti santike ṭhitāva tassa maraṇūpāyaṃ cintesi. Puñṇāyatenevāti pūritadhanusmiṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti - yathā cheko migaluddako sakaṇḍapuñṇadhanusmiṃ khippaṃ migaṃ vadhati, evaṃ sulasā sattukaṃ vadhīti. Yodhāti yo imasmiṃ sattaloke. Nibodhatīti jānāti. Sattukāmivāti sattukā iva, yathā sulasā muttā, evaṃ muccatīti attho.

Iti sulasā coraṃ vadhivā pabbatā oruyha attano parijanassa santikaṃ gantvā “ayyaputto kaha”nti puṭṭhā “mā taṃ pucchathā”ti vatvā rathaṃ abhiruhitvā nagarameva pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi “tadā te ubhopi imeyeva ahesuṃ, devatā pana ahameva ahosi”nti.

Sulasājātakavaṇṇanā tatiyā.

420. Sumaṅgalajātakavaṇṇanā

Bhusamhi kuddhoti idaṃ satthā jetavane viharanto rājavādasuttaṃ ārabba kathesi. Tadā pana satthā rañña yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatta vayappatto pitu accayena rajjaṃ kāresi, mahādānaṃ pavattesi. Tassa sumaṅgalo nāma uyyānapālo ahosi. Atheko paccekabuddho nandamūlakapabbhārā nikkhamitvā cārikaṃ caramāno bārāṇasiṃ patvā uyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ piṇḍāya pāvisi. Tameṇaṃ rājā disvā pasannacitto vanditvā pāsādaṃ āropetvā rājāsane nisīdāpetvā nānaggarasehi khādanīyabhojanīyehi parivisitvā anumodanaṃ sutvā pasanno attano uyyāne vasanattāya paṭiññaṃ gāhāpetvā uyyānaṃ pavesetvā sayampi bhuttapātarāso tattha gantvā rattitṭhānadivāṭṭhānādīni saṃvidahitvā sumaṅgalaṃ nāma uyyānapālaṃ veyyāvaccakaraṃ katvā nagaraṃ pāvisi. Paccekabuddho tato paṭṭhāya nibaddhaṃ rājagehe bhuñjanto tattha ciraṃ vasi, sumaṅgalopi naṃ sakkaccaṃ upaṭṭhahi.

Athekadivasaṃ paccekabuddho sumaṅgalaṃ āmantetvā “ahaṃ katipāhaṃ asukagāmaṃ nissāya vasitvā āgacchissāmi, rañño ārocehi”ti vatvā pakkāmi. Sumaṅgalopi rañño ārocesi. Paccekabuddho katipāhaṃ tattha vasitvā sāyaṃ sūriye atthaṅgate taṃ uyyānaṃ paccāgami. Sumaṅgalo tassa āgatabhāvaṃ ajānanto attano gehaṃ agamāsi. Paccekabuddhopi pattacīvaraṃ paṭisāmetvā thokaṃ caṅkamitvā pāsāṇaphalake nisīdi. Taṃ divasaṃ pana uyyānapālassa gharaṃ

pāhunakā āgamiṃsu. So tesam sūpabyañjanatthāya “uyyāne abhayaladdham migam māressāmī”ti dhanum ādāya uyyānam gantvā migam upadhārento paccekabuddham disvā “mahāmigo bhavissatī”ti saññāya saram sannayhitvā vijjhi. Paccekabuddho sīsam vivarivā “sumaṅgalā”ti āha. So samvegappatto vanditvā “bhante, aham tumhākam āgatabhāvam ajānanto ‘migo’ti saññāya vijjhiṃ, khamatha me”ti vatvā “hotu dāni kiṃ karissasi, ehi saram luñcitvā gaṇhāhī”ti vutte vanditvā saram luñci, mahatī vedanā uppajji. Paccekabuddho tattheva parinibbāyi. Uyyānapālo “sace rājā jānissati, nāsessatī”ti puttadāram gahetvā tatova palāyi. Tāvadeva “paccekabuddho parinibbuto”ti devatānubhāvena sakalanagaram ekakolāhalaṃ jātam.

Punadivase manussā uyyānam gantvā paccekabuddham disvā “uyyānapālo paccekabuddham māretvā palāto”ti rañño kathayimṃsu. Rājā mahantena parivārena uyyānam gantvā sattāham sarīrapūjaṃ katvā mahantena sakkārena jhāpetvā dhātuyo ādāya cetiyam katvā taṃ pūjento dhammena rajjaṃ kāresi. Sumaṅgalopi ekasamvaccharaṃ vītināmetvā “rañño cittaṃ jānissāmī”ti āgantvā ekaṃ amaccaṃ passitvā “mayi rañño cittaṃ jānāhī”ti āha. Amaccopi rañño santikaṃ gantvā tassa guṇam kathesi. Rājā asuṇanto viya ahosi. Puna kiñci avatvā rañño anattamanabhāvam sumaṅgalassa kathesi. So dutiyasamvaccharepi āgantvā tattheva rājā tuṇhī ahosi. Tatiyasamvacchare āgantvā puttadāram gahetvā āgami. Amacco rañño cittamudubhāvam ñatvā taṃ rājadvāre ṭhapetvā tassāgatabhāvam rañño kathesi. Rājā taṃ pakkosāpetvā paṭisanthāram katvā “sumaṅgala, kasmā tayā mama puññakkhettaṃ paccekabuddho mārito”ti pucchi. So “nāham, deva, ‘paccekabuddham māremī’ti māresim, apica kho iminā nāma kāraṇena idaṃ nāma akāsi”nti taṃ pavattiṃ ācikkhi. Atha naṃ rājā “tena hi mā bhāyī”ti samassāsetvā puna uyyānapālameva akāsi.

Atha naṃ so amacco pucchi “deva, kasmā tumhe dve vāre sumaṅgalassa guṇam sutvāpi kiñci na kathayittha, kasmā pana tatiyavāre sutvā taṃ pakkositvā anukampitthā”ti? Rājā “tāta, raññā nāma kuddhena sahasā kiñci kātuṃ na vaṭṭati, tenāham pubbe tuṇhī hutvā tatiyavāre sumaṅgale mama cittassa mudubhāvam ñatvā taṃ pakkosāpesi”nti rājavattaṃ kathento imā gāthā āha -

27. “Bhusamhi kuddhoti avekkhiyāna, na tāva daṇḍaṃ paṇayeyya issaro;
Aṭṭhānaso appatirūpamattano, parassa dukkhāni bhusaṃ udīraye.
28. “Yato ca jāneyya pasādamattano, atthaṃ niyuñjeyya parassa dukkaṭaṃ;
Tadāyamatthoti sayam avekkhiya, athassa daṇḍaṃ sadisaṃ nivesaye.
29. “Na cāpi jhāpeti paraṃ na attanaṃ, amucchito yo nayate nayānayaṃ;
Yo daṇḍadhāro bhavatīdha issaro, sa vaṇṇagutto siriyā na dhaṃsati.
30. “Ye khattiyā se anisammakārino, paṇenti daṇḍaṃ sahasā pamucchitā;
Avaṇṇasamyutā jahanti jīvitam, ito vimuttāpi ca yanti duggatiṃ.
31. “Dhamme ca ye ariyappavedite ratā, anuttarā te vacasā manasā kammunā
ca;
Te santisoraccasamādhisaṇṭhitā, vajanti lokaṃ dubhayaṃ tathāvidhā.
32. “Rājāhamasmi narapamadānamissaro, sacepi kujjhāmi ṭhapemi attanaṃ;
Nisedhayanto janataṃ tathāvidhaṃ, paṇemi daṇḍaṃ anukampa yoniso”ti.

27-32. Tattha avekkhiyānāti avekkhitvā jānitvā. Idam vuttaṃ hoti - tāta, pathavissaro rājā nāma “aḥaṃ bhusaṃ kuddho balavakodhābhibhūto”ti ñatvā aṭṭhavatthukādibhedaṃ daṇḍaṃ parassa na paṇayeyya na vatteyya. Kiṃkāraṇā? Kuddho hi aṭṭhavatthukaṃ soḷasavatthukaṃ katvā aṭṭhānena akāraṇena attano rājabhāvassa ananurūpaṃ “imaṃ ettakaṃ nāma āharatha, idaṃ tassa karoṭhā”ti parassa bhusaṃ dukkhāni balavadukkhāni udīraye.

Yatoti yadā. Idam vuttaṃ hoti - yadā pana rājā parasmaṃ uppannaṃ attano pasādaṃ jāneyya, atha parassa dukkaṭaṃ atthaṃ niyuñjeyya upaparikkheyya, tadā evaṃ niyuñjanto “ayaṃ nāmettha attho, ayaṃ etassa doso”ti sayam attapaccakkhaṃ katvā athassa aparādhakāraṇassa aṭṭhavatthukahetu aṭṭheva, soḷasavatthukahetu soḷaseva kahāpaṇe gaṇhamāno daṇḍaṃ sadisaṃ katadosānurūpaṃ nivesaye ṭhapeyya pavatteyyāti.

Amucchitoti chandādīhi agatikilesehi amucchito anabhibhūto hutvā yo nayānayaṃ nayate upaparikkhati, so neva paraṃ jhāpeti, na attānaṃ. Chandādivasena hi ahetukaṃ daṇḍaṃ pavattento parampi tena daṇḍena jhāpeti dahati pīleti, attānampi tatonidānena pāpena. Ayaṃ pana na paraṃ jhāpeti, na attānaṃ. Yo daṇḍadhāro bhavatīdha issaroti yo idha pathavissaro rājā idha sattaloke dosānucchavikaṃ daṇḍaṃ pavattento daṇḍadhāro hoti. Sa vaṇṇaguttoti guṇavaṇṇena ceva yasavaṇṇena ca gutto rakkhito siriyaṃ na dhamṣati na parihāyati. Avaṇṇasaṃyutā jahantīti adhammikā lolarājāno avaṇṇena yuttā hutvā jīvitaṃ jahanti.

Dhamme ca ye ariyappavediteti ye rājāno ācāriyehi dhammikaṃ rājūhi pavedite dasavidhe rājadhamme ratā. Anuttarā teti te vacasā manasā kammunā ca tīhipi etehi anuttarā jeṭṭhakā. Te santisoraccasamādhisaṇṭhitāti te agatipahānena kilesasantiyaṃca susīlyasaṅkhāte soracce ca ekaggatāsamādhimhi ca saṇṭhitā patiṭṭhitā dhammikaṃ rājāno. Vajanti lokaṃ dubhayanti dhammena rajjaṃ karetvā manussalokato devalokaṃ, devalokato manussalokanti ubhayalokameva vajanti, nirayādīsu na nibbattanti. Narapamadānanti narānaṃca nārīnaṃca. Ṭhapemi attananti kuddhopi kodhasena agantvā attānaṃ porāṇakarājūhi ṭhapitanayasmiṃyeva dhamme ṭhapemi, vinicchayadhammaṃ na bhindāmīti.

Evaṃ chahi gāthāhi raññaṃ attano guṇe kathite sabbāpi rājaparisā tuṭṭhā “ayaṃ sīlācāraguṇasampatti tumhākaññeva anurūpā”ti rañño guṇe kathesum. Sumaṅgalo pana parisāya kathitāvasāne utṭhāya rājānaṃ vanditvā añjaliṃ paggayha rañño thutiṃ karonto tisso gāthā abhāsi -

33. “Sirī ca lakkhī ca taveva khattiya, janādhīpa mā vijahi kudācanaṃ;
Akkodhano niccapasannacitto, anīgho tuvaṃ vassasatāni pālāya.
34. “Guṇehi etehi upeta khattiya, ṭhitamariyavattī suvaco akodhano;
Sukhī anuppīḷa pasāsa mediniṃ, ito vimuttopi ca yāhi suggatiṃ.
35. “Evaṃ sunītena subhāsitenā, dhammena ñāyena upāyaso nayaṃ;
Nibbāpaye saṅkhubhitaṃ mahājānaṃ, mahāva meghe salilena medini”nti.

33-35. Tattha sirī ca lakkhī cāti parivārasampatti ca paññaṃ ca. Anīghoti niddukkho hutvā. Upeta khattiyāti upeto khattiya, ayameva vā pāṭho. Ṭhitamariyavattīti ṭhitaariyavatti, ariyavatti nāma dasarājadhammasaṅkhātāṃ porāṇarājavattaṃ, tattha patiṭṭhitattā ṭhitarājadhammo hutvāti attho. Anuppīḷa pasāsa medininti anuppīḷaṃ

pasāsa mediniñca, ayameva vā pāṭho. Sunītenāti sunayena suṭṭhu kāraṇena. Dhammenāti dasakusalakammamapathadhammena. Nāyenāti purimapadasseva vevacanam. Upāyasoti upāyakosallena. Nayanti nayanto rajjam anusāsanto dhammikaṛājā. Nibbāpayeti imāya paṭipattiyā kāyikacetasikadukkham daratham apanento kāyikacetasikadukkhasaṅkhubhitampi mahājanam mahāmegho salilena mediniṃ viya nibbāpeyya, tvampi tatheva nibbāpehīti dassento evamāha.

Satthā kosalarāñño ovādasena imam dhammadesanam āharitvā jātakam samodhānesi - “tadā paccekabuddho parinibbuto, sumaṅgalo ānando ahosi, rājā pana ahameva ahosi”nti.

Sumaṅgalajātakavaṇṇanā catutthā.

421. Gaṅgamālajātakavaṇṇanā

Aṅgārājātāti idam satthā jetavane viharanto uposathakammam ārabba kathesi. Ekadivasañhi satthā uposathike upāsake āmantetvā “upāsakā sādhurūpaṃ vo kataṃ uposatham upavasantehi, dānam dātabbam, sīlam rakkhitabbam, kodho na kātabbo, mettā bhāvetabbā, uposathavāso vasitabbo, porāṇakapaṇḍitā hi ekaṃ upaḍḍhuposathakammam nissāya mahāyasam labhiṃsū”ti vatvā tehi yācito atītam āhari.

Atīte bārāṇasiyam brahmadatte rajjam kārente tasmiṃ nagare suciparivāro nāma seṭṭhi ahosi asītikoṭidhanavibhavo dānādipuññābhirato. Tassa puttadārāpi parijanopi antamaso tasmiṃ ghare vacchapālakāpi sabbe māsassa cha divase uposatham upavasanti. Tadā bodhisatto ekasmiṃ daliddakule nibbattitvā bhatim katvā kicchena jīvati. So “bhatim karissāmī”ti tassa geham gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhito “kim āgatosī”ti vutte “tumhākaṃ gehe bhatiyā kammakaraṇattha”nti āha. Seṭṭhi aññesam bhatikānam āgatadivaseyeva “imasmim gehe kammam karontā sīlam rakkhanti, sīlam rakkhitum sakkontā kammam karothā”ti vadati, bodhisattassa pana silarakkhaṇaācikkhaṇe saññaṃ akatvā “sādhu, tāta, attano bhatim jānitvā kammam karohī”ti āha. So tato paṭṭhāya suvaco hutvā uram datvā attano kilamatham agaṇetvā tassa sabbakiccāni karoti, pātova kammantaṃ gantvā sāyam āgacchati.

Athekadivasam nagare chaṇam ghosesum. Mahāseṭṭhi dāsim āmantetvā “ajjuposathadivaso, gehe kammakarānam pātova bhattam pacitvā dehi, kālasseva bhuñjitvā uposathikā bhavissanti”ti āha. Bodhisatto kālasseva utṭhāya kammantaṃ agamāsi, “ajjuposathiko bhavēyyāsī”ti tassa koci nārocesi. Sesakammakarā pātova bhuñjitvā uposathikāva ahesum. Seṭṭhipi saputtadāro saparijano uposatham adhiṭṭhahi, sabbepi uposathikā attano attano vasanaṭṭhānam gantvā sīlam āvajjentā nisīdiṃsu. Bodhisatto sakaladivasam kammam katvā sūriyatthaṅgamanavelāya āgato. Athassa bhattakārikā hatthadhovanaṃ datvā pātiyam bhattam vaḍḍhetvā upanāmesi. Bodhisatto “aññesu divasesu imāya velāya mahāsaddo hoti, ajja kham gatā”ti pucchi. “Sabbe uposatham samādiyitvā attano attano vasanaṭṭhānāni gatā”ti. Tam sutvā bodhisatto cintesi “ettakānam sīlavantānam antare aham eko dussīlo hutvā na vasissāmi, idāni uposathaṅgesu adhiṭṭhitesu hoti nu kho uposathakammam, no”ti. So gantvā seṭṭhim pucchi. Atha nam seṭṭhi “tāta pātova anadhiṭṭhitattā sakalam uposathakammam na hoti, upaḍḍhuposathakammam pana hoti”ti āha.

So “ettakampi hotū”ti seṭṭhissa santike samādinnaṣīlo hutvā uposathakammaṃ adhiṭṭhāya attano vasanokāsaṃ pavasitvā sīlaṃ āvajjento nipajji. Athassa sakaladivasam nirāhāratāya pacchimayāmasamanantare satthakavātā samuṭṭhahiṃsu. Seṭṭhinā nānāvidhāni bhesajjāni āharitvā “bhuñjā”ti vuccamānopi “uposatham na bhindissāmi, jīvitapariyantikaṃ katvā samādiyi”nti āha. Balavavedanā uppajji, aruṇuggamanavelāya satim paccupaṭṭhāpetum nāsakkhi. Atha nam “idāni marissatī”ti nīharitvā “osārake nipajjāpesum. Tasmim khaṇe bārāṇasirājā rathavaragato mahantena parivārena nagaram padakkhiṇaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ sampāpuṇi. Bodhisatto tassa sirim oloketvā tasmim lobhaṃ uppādetvā rajjaṃ patthesi. So cavitvā upaḍḍhuposathakammanissandena tassa aggamahesiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Sā laddhagabbhaparihārā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “udayakumāro”tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi, jātissaraṇāṇena attano pubbakammaṃ saritvā “appakassa kammaṃ phalaṃ mama ida”nti abhikkhaṇaṃ udānaṃ udānesi. So pitu accayena rajjaṃ patvāpi attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā tadeva udānaṃ udānesi.

Athekadivasam nagare chaṇaṃ sajjayiṃsu, mahājano kīlāpasuto ahosi. Tadā bārāṇasiyā uttaradvāravāsī eko bhatiko udakabhatim katvā laddhaṃ aḍḍhamāsakaṃ pākāritṭhakāya antare ṭhapetvā bhatim karonto dakkhiṇadvāraṃ patvā tattha udakabhatimeva katvā jīvamānāya ekāya kapaṇitthiyā saddhim samvāsaṃ kappesi. Sā taṃ āha - “sāmi, nagare chaṇo vattati, sace te kiñci atthi, mayampi kīleyyāmā”ti? “Āma, atthi”ti. “Kittakaṃ, sāmi”ti? “Aḍḍhamāsako”ti. “Kahaṃ so”ti? “Uttaradvāre itṭhakabbhantare ṭhapitoti ito me dvādasayojanantare nidhānaṃ, tava pana hatthe kiñci atthi”ti? “Āma, atthi”ti. “Kittaka”nti? “Aḍḍhamāsakovā”ti. “Iti tava aḍḍhamāsako, mama aḍḍhamāsakoti māsakova hoti, tato ekena koṭṭhāsena mālaṃ, ekena koṭṭhāsena gandhaṃ, ekena koṭṭhāsena suraṃ gahetvā kīlissāma, gaccha tayā ṭhapitaṃ aḍḍhamāsakaṃ āharā”ti. So “bhariyāya me santikā kathā laddhā”ti haṭṭhatuṭṭho “bhadde, mā cintayi, āharissāmi na”nti vatvā pakkāmi. Nāgabalo bhatiko cha yojanāni atikkamma majjhanhikasamaye vītaccikaṅgārasanthataṃ viya uṇhaṃ vālukaṃ maddanto dhanalobhena haṭṭhapahaṭṭho kasāvarattanivāsano kaṇṇe tālapaṇṇaṃ piḷandhitvā ekena āyogavattena gītaṃ gāyanto rājaṅgaṇena pāyāsi.

Udayarājā sīhapañjaraṃ vivaritvā ṭhito taṃ tathā gacchantaṃ disvā “kiṃ nu kho esa evarūpaṃ vātātaṃ agaṇetvā haṭṭhatuṭṭho gāyanto gacchatī, pucchissāmi na”nti cintetvā pakkosanaṭṭhāya ekaṃ purisaṃ paṇiṇi. Tena gantvā “rājā taṃ pakkosati”ti vutte “rājā mayhaṃ kiṃ hoti, nāhaṃ rājānaṃ jānāmī”ti vatvā balakkārena nīto ekamantaṃ atṭhāsi. Atha nam rājā pucchanto dve gāthā abhāsi -

36. “Aṅgārājātā pathavī, kukkuḷānugatā mahī;
Atha gāyasi vattāni, na taṃ tapati ātapo.

37. “Uddhaṃ tapati ādicco, adho tapati vālukā;
Atha gāyasi vattāni, na taṃ tapati ātapo”ti.

36-37. Tattha aṅgārājātāti bho purisa, ayaṃ pathavī vītaccikaṅgārā viya uṇhajātā. Kukkuḷānugatāti ādittachārikasaṅkhātēna kukkuḷena viya uṇhavālukāya anugatā. Vattānīti āyogavattāni āropetvā gītaṃ gāyasīti.

So rañño kathaṃ sutvā tatiyaṃ gāthamāha -

38. “Na maṃ tapati ātapo, ātapā tapayanti maṃ;
Atthā hi vividhā rāja, te tapanti na ātapo”ti.

Tattha ātapāti vatthukāmakilesakāmā. Purisañhi te abhitapanti, tasmā “ātapā”ti vuttā. Atthā hi vividhāti, mahārāja, mayhaṃ vatthukāmakilesakāme nissāya kattabbā nānākiccasaṅkhātā vividhā atthā atthi, te maṃ tapanti, na ātapoti.

Atha naṃ rājā “ko nāma te attho”ti pucchi. So āha “ahaṃ, deva, dakkhiṇadvāre kapaṇitthiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesiṃ, sā maṃ ‘chaṇaṃ kīlissāma, atthi te kiñci hatthe’ti pucchi, atha naṃ ahaṃ ‘mama nidhānaṃ uttaradvāre pākārantare ṭhapita’nti avacaṃ, sā ‘gaccha taṃ āhara, ubhopi kīlissāmā’ti maṃ pahīni, sā me tassā kathā hadayaṃ na vijahati, taṃ maṃ anussarantaṃ kāmatapo tapati, ayaṃ me, deva, attho”ti. Atha “evarūpaṃ vātātaṃ agaṇetvā kiṃ te tussanakāraṇaṃ, yena gāyanto gacchasi”ti? “Deva, taṃ nidhānaṃ āharitvā ‘tāya saddhiṃ abhiramissāmī’ti iminā kāraṇena tuṭṭho gāyāmī”ti. “Kiṃ pana te, bho purisa, uttaradvāre ṭhapitanidhānaṃ sataṣaṇṇasamattamaṃ atthi”ti? “Natthi, devā”ti. Rājā “tena hi paññāsa saṇṇasāni, cattālīsa, tiṃsa, vīsa, dasa, saṇṇasaṃ, pañca satāni, cattāri, tiṇi, dve, ekaṃ, satamaṃ, paññāsaṃ, cattālīsaṃ, tiṃsaṃ, vīsaṃ, dasa, pañca, cattāri, tayo, dve, eko kahāpaṇo, aḍḍho, pādo, cattāro māsakā, tayo, dve, eko māsako”ti pucchi. Sabbamaṃ paṭikkhipitvā “aḍḍhamāsako”ti vutto “āma, deva, ettamaṃ mayhaṃ dhanamaṃ, taṃ āharitvā tāya saddhiṃ abhiramissāmīti gacchāmi, tāya pītiyā tena somanassena na maṃ esa vātātaṃ tapatī”ti āha.

Atha naṃ rājā “bho purisa, evarūpe ātape tattha mā gami, ahaṃ te aḍḍhamāsakaṃ dassāmī”ti āha. “Deva, ahaṃ tumhākaṃ kathāya ṭhatvā tañca gaṇhissāmi, itarañca dhanamaṃ na nāsessāmi, mama gamanaṃ ahāpetvā tampi gaṇhissāmī”ti. “Bho purisa, nivatta, māsakaṃ te dassāmi, dve māsakehi evaṃ vaḍḍhetvā koṭiṃ koṭisatamaṃ aparimitamaṃ dhanamaṃ dassāmi, nivattā”ti vuttepi “deva, taṃ gaṇetvā itarampi gaṇhissāmi”icceva āha. Tato seṭṭhiṭṭhānādīhi ṭhānantarehi palobhito yāva uparajjā tatheva vatvā “upaḍḍharajjamaṃ te dassāmi, nivattā”ti vutte sampaṭicchī. Rājā “gacchatha mama sahāyassa kesamassamaṃ kāretvā nhāpetvā alaṅkaritvā ānetha na”nti amacce āṇāpesi. Amaccā tathā akaṃsu. Rājā rajjamaṃ dvidhā bhinditvā tassa upaḍḍharajjamaṃ adāsi. “So pana taṃ gaṇetvāpi aḍḍhamāsakapemena uttarapassaṃ gatoyevā”ti vadanti. So aḍḍhamāsakarājā nāma ahosi. Te samaggā sammodamānā rajjamaṃ kārentā ekadivasaṃ uyyānaṃ gamiṃsu. Tattha kīlītvā udayarājā aḍḍhamāsakarañño aṅke sīsaṃ katvā nipajji. Tasmaṃ niddamaṃ okkante parivāramanussā kīlānubhavanavasena tattha tattha agamaṃsu.

Aḍḍhamāsakarājā “kiṃ me niccakālaṃ upaḍḍharajjena, imaṃ māretvā ahameva sakalarajjamaṃ kāressāmī”ti khaggaṃ abbāhitvā “paharissāmi na”nti cintetvā puna “ayaṃ rājā maṃ daliddakapaṇaṃ manussaṃ attanā samānaṃ katvā mahante issariye patiṭṭhapesi, evarūpaṃ nāma yasadāyakaṃ māretvā rajjamaṃ kāressāmīti mama icchā uppannā, ayuttaṃ vata me kamma”nti satimaṃ paṭilabhivā asimaṃ pavesesi. Athassa dutiyampi tatiyampi tatheva cittaṃ uppajji. Tato cintesi “idaṃ cittaṃ punappunaṃ uppajjamānaṃ maṃ pāpakamme niyojeyyā”ti. So asimaṃ bhūmiyamaṃ khipitvā rājānaṃ utṭhāpetvā “khamāhi me, devā”ti pādesu pati. “Nanu samma, tava mamantare doso natthi”ti? “Atthi, mahārāja, ahaṃ idaṃ nāma akāsi”nti. “Tena hi samma, khamāmi te, icchanto pana rajjamaṃ kārehi, ahaṃ uparājā hutvā taṃ upaṭṭhahissāmī”ti. So “na me, deva, rajjena attho, ayañhi taṇhā maṃ apāyesu

nibbattāpessati, tava rajjaṃ tvameva gaṇha, ahaṃ pabbajissāmi, diṭṭhaṃ me kāmassa mūlaṃ, ayañhi saṅkappena vaḍḍhati, na dāni naṃ tato paṭṭhāya saṅkappessāmī”ti udānento catutthaṃ gāthamāha -

- 39.** “Addasaṃ kāma te mūlaṃ, saṅkappā kāma jāyasi;
Na taṃ saṅkappayissāmi, evaṃ kāma na hehisī”ti.

Tattha evanti evaṃ mamantare. Na hehisīti na uppajjissasīti.

Evañca pana vatvā puna kāmesu anuyuñjantassa mahājanassa dhammaṃ desento pañcamaṃ gāthamāha -

- 40.** “Appāpi kāmā na alaṃ, bahūhipi na tappati;
Ahahā bālalapanā, parivajjetha jaggato”ti.

Tattha ahahāti saṃvegadīpanaṃ. Jaggatoti jagganto. Idaṃ vuttaṃ hoti - mahārāja, imassa mahājanassa appakāpi vatthukāmakilesakāmā na alaṃ pariyattāva, bahūhipi ca tehi na tappateva, “aho ime mama rūpā mama saddā”ti lapanato bālalapanā kāmā, ime vipassanaṃ vaḍḍhetvā bodhipakkhiyānaṃ dhammānaṃ bhāvanānuyogamanuyutto jagganto kulaputto parivajjetha, pariññāpahānābhisamayehi abhisametvā pajaheyyāti.

Evaṃ so mahājanassa dhammaṃ desetvā udayarājānaṃ rajjaṃ paṭicchāpetvā mahājanaṃ assumukhaṃ rodamānaṃ pahāya himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā jhānābhiniñāyo nibbattetvā vihāsi. Tassa pabbajitakāle rājā taṃ udānaṃ sakalaṃ katvā udānento chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 41.** “Appassa kammaṃ phalaṃ mamedamaṃ, udayo ajjhāgamā mahattapattaṃ;
Suladdhalābho vata māṇavassa, yo pabbajī kāmārāgaṃ pahāyā”ti.

Tattha udayoti attānaṃ sandhāya vadati. Mahattapattanti mahantabhāvappattaṃ vipulaṃ issariyaṃ ajjhāgamā. Māṇavassāti sattassa mayhaṃ sahāyassa suladdhalābho, yo kāmārāgaṃ pahāya pabbajitoti adhippāyenevamāha.

Imissā pana gāthāya na koci atthaṃ jānāti. Atha naṃ ekadivasaṃ aggamaheṣi gāthāya atthaṃ pucchi, rājā na kathesi. Eko panassa gaṇgamālo nāma maṅgalanāpito, so rañño massuṃ karonto paṭhamaṃ khuraparikammaṃ katvā pacchā saṇḍāsena lomāni gaṇhāti, rañño ca khuraparikammakāle sukhaṃ hoti, lomaharaṇakāle dukkhaṃ. So paṭhamaṃ tassa varaṃ dātukāmo hoti, pacchā sīsacchedanamākaṅkhati. Athekadivasaṃ “bhadde, amhākaṃ gaṇgamālakappako bālo”ti deviyā tamatthaṃ ārocetvā “ki pana, deva, kātuṃ vaṭṭatī”ti vutte “paṭhamaṃ saṇḍāsena lomāni gahetvā pacchā khuraparikamma”nti āha. Sā taṃ kappakaṃ pakkosāpetvā “tāta, idāni rañño massukaraṇadivase paṭhamaṃ lomāni gahetvā pacchā khuraparikammaṃ kareyyāsi, raññā ca ‘varaṃ gaṇhāhī”ti vutte ‘aññena, deva, me attho natthi, tumhākaṃ udānagāthāya atthaṃ ācikkhathā”ti vadeyyāsi, ahaṃ te bahuṃ dhanam dassāmī”ti āha. So “sādhū”ti sampaṭicchitvā massukaraṇadivase paṭhamaṃ saṇḍāsaṃ gaṇhi. “Kiṃ, bhaṇe gaṇgamāla, apubbaṃ te karaṇa”nti raññā vutte “deva, kappakā nāma apubbampi karontī”ti vatvā paṭhamaṃ lomāni gahetvā pacchā khuraparikammaṃ akāsi. Rājā “varaṃ gaṇhāhī”ti āha. “Deva, aññena me attho natthi, tumhākaṃ udānagāthāya atthaṃ kathethā”ti. Rājā attano daliddakāle kataṃ kathetuṃ lajjanto “tāta, iminā te varena ko attho,

aññaṃ gaṇhāhī”ti āha. “Etameva dehi, devā”ti. So musāvādadabhayena “sādhū”ti sampatiṇṇhitvā kummāsapiṇḍijātake vuttanayeneva sabbaṃ saṃvidahāpetvā ratanapallaṅke nisīditvā “ahaṃ gaṇgamāla, purimabhava imasmiṃyeva nagare”ti sabbaṃ purimakiriyaṃ ācikkhitvā “iminā kāraṇena upaḍḍhagāthaṃ, ‘sahāyo pana me pabbajito, ahaṃ pamatto hutvā rajjameva kāremī”ti iminā kāraṇena pacchā upaḍḍhagāthaṃ vadāmī”ti udānassa atthaṃ kathesi.

Taṃ sutvā kappako “upaḍḍhuposathakammena kira rañña ayaṃ sampatti laddhā, kusalaṃ nāma kātābbameva, yaṃnūnāhaṃ pabbajitvā attano patiṭṭhaṃ kareyya”nti cintetvā ñātibhogaparivaṭṭaṃ pahāya rājānaṃ pabbajjaṃ anujānāpetvā himavantam gantvā isipabbajjaṃ pabbajitvā tilakkhaṇaṃ āropento vipassanaṃ vadḍhetvā paccekabodhiṃ patvā iddhiyā nibbattapattacīvaradharo gandhamādanapabbate pañcachabbassāni vasitvā “bārāṇasirājānaṃ olokessāmī”ti ākāsenāgantvā uyyāne maṅgalasilāyaṃ nisīdi. Uyyānapālo sañjānitvā gantvā rañño ārocesi “deva, gaṇgamālo paccekabuddho hutvā ākāsenāgantvā uyyāne nisinno”ti. Rājā taṃ sutvā “paccekabuddhaṃ vandissāmī”ti vegena nikkhami. Rājamātā ca puttena saddhiṃyeva nikkhami. Rājā uyyānaṃ pavisitvā taṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ parisāya. So rañña saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto “kiṃ, brahmadatta, appamattosi, dhammena rajjaṃ kāresi, dānādīni puññaṇi karosī”ti rājānaṃ kulanāmena ālapitvā paṭisanthāraṃ karoti. Taṃ sutvā rañño mātā “ayaṃ hīnajacco malamajjako nhāpitaṃputto attānaṃ na jānāti, mama puttaṃ pathavissaraṃ jātikhattiyaṃ ‘brahmadattā’ti nāmenālapatī”ti kujjhivā sattamaṃ gāthamāha -

42. “Tapasā pajahanti pāpakammaṃ, tapasā nhāpitakumbhakārabhāvaṃ;
Tapasā abhibhuyya gaṇgamāla, nāmenālapasajja brahmadattā”ti.

Tassattho - ime tāva sattā tapasā attanā katena tapoguṇena pāpakammaṃ jahanti, kiṃ panete tapasā nhāpitakumbhakārabhāvampi jahanti, yaṃ tvaṃ gaṇgamāla, attano tapasā abhibhuyya mama puttaṃ brahmadattaṃ nāmenālapasi, patirūpaṃ nu te etanti?

Rājā mātaraṃ vāretvā paccekabuddhassa guṇaṃ pakāsentō aṭṭhamaṃ gāthamāha -

43. “Sandiṭṭhikameva amma passatha, khantīsoraccassa ayaṃ vipāko;
Yo sabbajanassa vanditohu, taṃ vandāma sarājikā samaccā”ti.

Tattha khantīsoraccassāti adhiyāsanaṃ khantiyā ca soraccassa ca. Taṃ vandāmāti taṃ idāni mayaṃ sarājikā samaccā sabbe vandāma, passatha amma, khantīsoraccānaṃ vipākanti.

Rañña mātari vāritāya sesamahājano uṭṭhahitvā “ayuttaṃ vata, deva, evarūpassa hīnajaccassa tumhe nāmenālapana”nti āha. Rājā mahājanampi paṭibāhitvā tassa guṇakathaṃ kathetuṃ osānagāthamāha -

44. “Mā kiñci avacuttha gaṇgamālaṃ, muninaṃ monapathesu sikkhamānaṃ;
Eso hi atari aṇṇavaṃ, yaṃ taritvā caranti vītasokā”ti.

Tattha muninanti agārikānagārikasekkhāsekkhapaccekamunīsu paccekamuniṃ. Monapathesu sikkhamānanti pubbabhāgapaṭipadābodhipakkhiyadhammasaṅkhātesu monapathesu sikkhamānaṃ. Aṇṇavanti saṃsāramahāsamuddaṃ.

Evañca pana vatvā rājā paccekabuddhaṃ vanditvā “bhante, mayhaṃ mātu

khamathā”ti āha. “Khamāmi, mahārājā”ti. Rājaparisāpi naṃ khamāpesi. Rājā attānaṃ nissāya vasanattāya paṭiññaṃ yāci. Paccekabuddho pana paṭiññaṃ adatvā sarājikāya parisāya passantiyāva ākāse ṭhatvā rañño ovādaṃ datvā gandhamādanameva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evañca upāsakā uposathavāso nāma vasitabbayuttako”ti vatvā jātaṃ samodhānesi - “tadā paccekabuddho parinibbāyi, aḍḍhamāsakarājā ānando ahosi, rañño mātā mahāmāyā, aggamahesī rāhulamātā, udayarājā pana ahameva ahosi”nti.

Gaṅgamālajātakavaṇṇanā pañcamā.

422. Cetiyaajātakavaṇṇanā

Dhammo have hato hantīti idaṃ satthā jetavane viharanto devadattassa pathavipavesanaṃ ārabha kathesi. Tasmīhi divase bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavittṭho avīciparāyaṇo jāto”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi pathaviṃ pavittṭhoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte paṭhamakappe mahāsammato nāma rājā asaṅkhyeyyāyuko ahosi. Tassa putto rojo nāma, tassa putto vararojo nāma, tassa putto kalyāṇo nāma, kalyāṇassa putto varakalyāṇo nāma, varakalyāṇassa putto uposatho nāma, uposathassa putto varauposatho nāma, varauposathassa putto mandhātā nāma, mandhātussa putto varamandhātā nāma, varamandhātussa putto varo nāma, varassa putto upavaro nāma ahosi, uparivarotipi tasseva nāmaṃ. So cetiyaratṭhe sotthiyanagare rajjaṃ kāresi, catūhi rājiddhīhi samannāgato ahosi uparicaro ākāśagāmī, cattāro naṃ devaputtā catūsu disāsu khaggahatthā rakkhanti, kāyato candanagandho vāyati, mukhato uppalagandho. Tassa kapilo nāma brāhmaṇo purohito ahosi.

Kapilabrāhmaṇassa pana kaniṭṭho korakalambo nāma rañña saddhiṃ ekācariyakule uggahitasippo bālasahāyo. So tassa kumārakāleyeva “ahaṃ rajjaṃ patvā tuyhaṃ purohitaṭṭhānaṃ dassāmī”ti paṭijāni. So rajjaṃ patvā pitu purohitaṃ kapilabrāhmaṇaṃ purohitaṭṭhānato cāvetuṃ nāsakkhi. Purohite pana attano upaṭṭhānaṃ āgacchante tasmīṃ gāravena apacitākāraṃ dasseti. Brāhmaṇo taṃ sallakkhetvā “rajjaṃ nāma samavayehi saddhiṃ suparihāraṃ hoti, ahaṃ rājānaṃ āpucchitvā pabbajissāmī”ti cintetvā “deva, ahaṃ mahallako, gehe kumārako atthi, taṃ purohitaṃ karohi, ahaṃ pabbajissāmī”ti rājānaṃ anujānāpetvā puttaṃ purohitaṭṭhāne ṭhapāpetvā rājuyyānaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīññaṃ nibbattetvā puttaṃ nissāya tattheva vāsaṃ kappesi.

Korakalambo “ayaṃ pabbajantopi na mayhaṃ ṭhānantaraṃ dāpesī”ti bhātari āghātaṃ bandhitvā ekadivasaṃ sukhakathāya nisinnasamaye rañña “korakalamba kiṃ tvaṃ purohitaṭṭhānaṃ na karosī”ti vutte “āma, deva, na karomi, bhātā me karotī”ti āha. “Nanu te bhātā pabbajito”ti? “Āma pabbajito, ṭhānantaraṃ pana puttassa dāpesī”ti. “Tena hi tvaṃ karohī”ti? “Deva, paveniyā āgataṃ ṭhānantaraṃ mama bhātaraṃ apanetvā na sakkā mayā kātu”nti. “Evaṃ sante ahaṃ taṃ mahallakaṃ katvā bhātaraṃ te kaniṭṭhaṃ karissāmī”ti. “Kathaṃ, devā”ti? “Musāvādaṃ katvā”ti. “Kiṃ deva, na jānātha, yadā mama bhātā mahantena abbhutadhammena samannāgato vijjādharo, so abbhutadhammena tumhe

vañcessati, cattāro devaputte antarahite viya karissati, kāyato ca mukhato ca sugandham duggandham viya karissati, tumhe ākāsā otāretvā bhūmiyaṃ ṭhite viya karissati, tumhe pathaviṃ pavisantā viya bhavissatha, tadā tumhākaṃ kathāya patiṭṭhātum na sakkhissathā”ti. “Tvaṃ evaṃ saññaṃ mā kari, ahaṃ kātuṃ sakkhissāmī”ti. “Kadā karissatha, devā”ti? “Ito sattame divase”ti. Sā kathā sakalanagare pākaṭā ahosi. “Rājā kira musāvādaṃ katvā mahallakaṃ khuddakaṃ, khuddakaṃ mahallakaṃ karissati, ṭhānantaraṃ khuddakassa dāpessati, kīdiso nu kho musāvādo nāma, kiṃ nīlako, udāhu pītakādīsu aññataravaṇṇo”ti evaṃ mahājanassa vitakko udapādi. Tadā kira lokassa saccavādīkālo, “musāvādo nāma evarūpo”ti na jānanti.

Purohitaputtopi taṃ kathaṃ sutvā pitu santikaṃ gantvā kathesi “tāta, rājā kira musāvādaṃ katvā tumhe khuddake katvā amhākaṃ ṭhānantaraṃ mama cūlapitussa dassatī”ti. “Tāta, rājā musāvādaṃ katvāpi amhākaṃ ṭhānantaraṃ haritum na sakkhissati. Kataradivase pana karissatī”ti? “Ito kira sattame divase”ti. “Tena hi tadā mayhaṃ āroceyyāsī”ti. Sattame divase mahājanā “musāvādaṃ passissāmā”ti rājaṅgaṇe sannipatitvā mañcātimañce bandhitvā aṭṭhaṃsu. Kumāro gantvā pitu ārocesi. Rājā alaṅkatapaṭiyatto nikkhamma mahājanamajjhe rājaṅgaṇe ākāse aṭṭhāsī. Tāpasō ākāsenāgantvā rañño purato nisīdanacammaṃ attharitvā ākāse pallaṅkena nisīditvā “saccaṃ kira tvaṃ mahārāja, musāvādaṃ katvā khuddakaṃ mahallakaṃ katvā tassa ṭhānantaraṃ dātukāmosī”ti? “Āma ācariya, evaṃ me kathita”nti. Atha naṃ so ovadanto “mahārāja, musāvādo nāma bhāriyo guṇaparidhamṣako catūsū apāyesu nibbattāpeti. Rājā nāma musāvādaṃ karonto dhammaṃ hanati, so dhammaṃ hanitvā sayameva haññatī”ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha -

- 45.** “Dhammo have hatō hanti, nāhatō hanti kiñcanaṃ;
Tasmā hi dhammaṃ na hane, mā tvaṃ dhammo hatō hanī”ti.

Tattha dhammoti jeṭṭhāpacāyanadhammo idhādhippeto.

Atha naṃ uttaripi ovadanto “sace, mahārāja, musāvādaṃ karissasi, catasso iddhiyo antaradhāyissantī”ti vatvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 46.** “Alikaṃ bhāsamānassa, apakkamanti devatā;
Pūtikañca mukhaṃ vāti, sakaṭṭhānā ca dhamṣati;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare”ti.

Tattha apakkamanti devatāti mahārāja, sace alikaṃ bhaṇissasi, cattāro devaputtā ārakkhaṃ chaḍḍetvā antaradhāyissantīti adhippāyenetam vadati. Pūtikañca mukhaṃ vātīti mukhañca te kāyo ca ubho pūtīgandham vāyissantīti sandhāyāha. Sakaṭṭhānā ca dhamṣatīti ākāśato bhassitvā pathaviṃ pavisissasīti dīpento evamāha.

Taṃ sutvā rājā bhīto korakalambaṃ olokesi. Atha naṃ so “mā bhāyi, mahārāja, nanu mayā paṭhamameva tumhākaṃ etaṃ kathita”nti āha. Rājā kapilassa vacanaṃ sutvāpi anādiyitvā attanā kathitameva purato karonto “tvaṃsi, bhante, kaniṭṭho, korakalambo jeṭṭho”ti āha. Athassa saha musāvādena cattāro devaputtā “tādisassa musāvādinō ārakkhaṃ na gaṇhissāmā”ti khagge pādamūle chaḍḍetvā antaradhāyīṃsu, mukhaṃ bhinnakukkuṭaṇḍapūti viya, kāyo vivaṭavaccakuṭi viya duggandham vāyi, ākāśato bhassitvā pathaviyaṃ patiṭṭhahi, catassopi iddhiyo parihāyīṃsu. Atha naṃ mahāpurohito “mā bhāyi, mahārāja, sace saccaṃ bhaṇissasi, sabbaṃ te pākatikaṃ karissāmī”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

- 47.** “Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhūmiyaṃ tiṭṭha cetiyā”ti.

Tattha bhūmiyaṃ tiṭṭhāti bhūmiyaṃyeva patiṭṭha, puna ākāsaṃ laṅghituṃ na sakkhissasīti attho.

So “passa, mahārāja, paṭhamam musāvādeneva te catasso iddhiyo antarahitā, sallakkhehi, idānipi sakkā pākatikaṃ kātu”nti vuttopi “evaṃ vatvā tumhe maṃ vañcetukāmā”ti dutiyampi musāvādaṃ bhaṇitvā yāva gopphakā pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ punapi brāhmaṇo “sallakkhehi, mahārāja, idānipi sakkā pākatikaṃ kātu”nti vatvā catuttham gāthamāha -

- 48.** “Akāle vassatī tassa, kāle tassa na vassati;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare”ti.

Tattha tassāti yo jānanto pucchitaṃ pañhaṃ musāvādaṃ katvā aññathā byākaroti, tassa rañño vijite devo yuttakāle avassitvā akāle vassatīti attho.

Atha naṃ punapi musāvādaphalena yāva jaṅghā pathaviṃ pavitṭhaṃ “sallakkhehi, mahārājā”ti vatvā pañcamam gāthamāha -

- 49.** “Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhūmiṃ pavisa cetiyā”ti.

So tatiyampi “tvamasi, bhante, kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo”ti musāvādameva katvā yāva jāṇukā pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ punapi “sallakkhehi, mahārājā”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

50. “Jivhā tassa dvidhā hoti, uragasseva disampati;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare.

51. “Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā”ti.

50-51. Imā dve gāthā vatvā “idāni sakkā pākatikaṃ kātu”nti āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvāpi anādiyitvā “tvamasi, bhante, kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo”ti catutthampi musāvādaṃ katvā yāva kaṭito pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ brāhmaṇo “sallakkhehi, mahārājā”ti vatvā puna dve gāthā abhāsi -

52. “Jivhā tassa na bhavati, macchasseva disampati;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare.

53. “Sace hi saccam bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā”ti.

52-53. Tattha macchassevāti nibbattanibbattaṭṭhāne musāvādino macchassa viya kathanasamatthā jivhā na hoti, mūgova hotīti attho.

So pañcamampi “tvamasi kaniṭṭho, jeṭṭho korakalambo”ti musāvādaṃ katvā yāva nābhito pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ brāhmaṇo punapi “sallakkhehi, mahārājā”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

54. “Thiyova tassa jāyanti, na pumā jāyare kule;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare.
55. “Sace hi saccaṃ bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā”ti.

54-55. Tattha thiyovāti nibbattanibbattaṭṭhāne musāvādisa dhītarova jāyanti, puttā na jāyantīti attho.

Rājā tassa vacanaṃ anādiyitvā chaṭṭhampi tatheva musāvādaṃ bhaṇitvā yāva thanā pathaviṃ pāvisi. Atha naṃ punapi brāhmaṇo “sallakkhehi, mahārājā”ti vatvā dve gāthā abhāsi -

56. “Puttā tassa na bhavanti, pakkamanti disodisaṃ;
Yo jānaṃ pucchito pañhaṃ, aññathā naṃ viyākare.
57. “Sace hi saccaṃ bhaṇasi, hohi rāja yathā pure;
Musā ce bhāsase rāja, bhiyyo pavisa cetiyā”ti.

56-57. Tattha pakkamantīti sace musāvādisa puttā bhavanti, mātāpitūnaṃ anupakārā hutvā palāyantīti attho.

So pāpamittasaṃsaggadosena tassa vacanaṃ anādiyitvā sattamampi tatheva musāvādaṃ akāsi. Athassa pathavī vivaraṃ adāsi, avīcito jālā utthahitvā gaṇhi.

58. “Sa rājā isinā satto, antalikkhacaro pure;
Pāvekkhi pathaviṃ cecco, hīnatto patva pariyāyaṃ.
59. Tasmā hi chandāgamaṇaṃ, nappasaṃsanti paṇḍitā;
Aduṭṭhacitto bhāseyya, giraṃ saccūpasamhita”nti. -

Imā dve abhisambuddhagāthā honti.

58-59. Tattha sa rājāti bhikkhave, so rājā cetiyo pubbe antalikkhacaro hutvā pacchā isinā abhisatto parihīnasabhāvo hutvā. Patva pariyāyanti attano kālapariyāyaṃ patvā pathaviṃ pāvisīti attho. Tasmāti yasmā cetiyarājā chandāgamanena avīciparāyaṇo jāto, tasmā. Aduṭṭhacittoti chandādīhi adūsitacitto hutvā saccameva bhāseyya.

Mahājano “cetiyarājā isiṃ akkositvā musāvādaṃ katvā avīciṃ pavitṭho”ti bhayappatto ahosi. Rañño pañca puttā āgantvā brāhmaṇassa pādesu patitvā “amhākaṃ avassayo hohī”ti vadiṃsu. Brāhmaṇo “tātā, tumhākaṃ pitā dhammaṃ nāsetvā musāvādaṃ katvā isiṃ akkositvā avīciṃ upapanno, dhammo nāmesa hato hanati, tumhehi na sakkā idha vasitu”nti vatvā tesu sabbajetṭhakaṃ “ehi tvaṃ, tātā, pācīnadvārena nikkhamitvā ujukaṃ gacchanto sabbasetam sattaapatiṭṭhaṃ hatthiratanam passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, taṃ nagaram hatthipuraṃ nāma bhavissatī”ti āha. Dutiyam āmantetvā “tvaṃ, tātā, dakkhiṇadvārena nikkhamitvā ujukameva gacchanto sabbasetam assaratanaṃ passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, taṃ nagaram assapuraṃ nāma bhavissatī”ti āha. Tatiyam āmantetvā “tvaṃ, tātā, pacchimadvārena nikkhamitvā ujukameva gacchanto kesarasīhaṃ passissasi, tāya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, taṃ nagaram sīhapuraṃ nāma bhavissatī”ti āha. Catuttham āmantetvā “tvaṃ, tātā, uttaradvārena nikkhamitvā ujukameva gacchanto

sabbaratanamayam cakkapañjaram passissasi, taya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, tam nagaram uttarapañcālam nāma bhavissatī”ti āha. Pañcamam āmantetvā “tāta, tayā imasmiṃ ṭhāne vasitum na sakkā, imasmiṃ nagare mahāthūpaṃ katvā nikkhamitvā pacchimuttarāya disāya ujukameva gacchanto dve pabbate aññamaññaṃ paharivā paharivā daddarasaddam karonte passissasi, taya saññāya tattha nagaram māpetvā vasa, tam nagaram daddarapuraṃ nāma bhavissatī”ti āha. Te pañcapi janā taya taya saññāya gantvā tasmim tasmim ṭhāne nagarāni māpetvā vasiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto musāvādam katvā pathaviṃ pavittṭho”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā cetiyarājā devadatto ahosi, kapilabrāhmaṇo pana ahameva ahosi”nti.

Cetiyajātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

423. Indriyajātakavaṇṇanā

Yo indriyānanti idaṃ satthā jetavane viharanto purāṇadutiyikāpalobhanaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyam kireko kulaputto satthu dhammadesanaṃ sutvā “na sakkā agāramajjhe vasantena ekantaparipuṇṇaṃ ekantaparisuddhaṃ brahmacariyam caritum, niyyānikasāsane pabbajitvā dukkhassantaṃ karissāmī”ti ghare vibhavam puttadārassa niyyādetvā nikkhamitvā satthāraṃ pabbajjam yāci. Satthāpissa pabbajjam dāpesi. Tassa ācariyupajjhāyehi saddhiṃ piṇḍāya carato navakattā ceva bhikkhūnaṃ bahubhāvena ca kulaghare vā āsanasālāya vā āsanaṃ na pāpuṇāti, saṅghanavakānaṃ koṭiyam pīṭhakaṃ vā phalakaṃ vā pāpuṇāti. Āhāropi ulūṅkapiṭṭhena ghaṭṭitā bhinnasitthakayāgu vā pūtisukkhakhajjakaṃ vā jhāmasukkhakūro vā pāpuṇāti, yāpanapamāṇaṃ na hoti. So attanā laddhaṃ gahetvā purāṇadutiyikāya santikaṃ gacchati. Athassa sā pattaṃ gahetvā vanditvā pattato bhattaṃ niharitvā susampādītāni yāgubhattasūpabyañjanāni deti. Mahallako rasataṇhāya bajjhitvā purāṇadutiyikaṃ jahitum na sakkoti. Sā cintesi “baddho nu kho, noti vīmaṃsissāmi na”nti.

Athekadivasam janapadamanussam setamattikāya nhāpetvā gehe nisīdāpetvā aññepissa katipaye parivāramanusse āṇāpetvā thokathokaṃ pānabhojanaṃ dāpesi. Te khādantā bhuñjantā nisīdiṃsu. Gehadvāre ca cakkesu goṇe bandhāpetvā ekaṃ sakaṭampi ṭhapāpesi, sayam pana piṭṭhigabbhe nisīditvā pūve paci. Mahallako āgantvā dvāre atṭhāsi. Tam disvā eko mahallakapuriso “ayye, eko thero dvāre ṭhito”ti āha. “Vanditvā aticchāpehī”ti. So “aticchatha, bhante”ti punappunaṃ kathetvāpi tam agacchantam disvā “ayye, thero na gacchatī”ti āha. Sā āgantvā sāṇim ukkhipitvā oloketvā “ambho ayam mama dāra kapitā”ti vatvā nikkhamitvā pattaṃ gahetvā geham pavesetvā parivisitvā bhojanapariyosāne vanditvā “bhante, tumhe idheva parinibbāyatha, mayam ettakaṃ kalam aññaṃ kulaṃ na gaṇhimha, asāmi ke pana ghare gharāvāso na saṇṭhāti, mayam aññaṃ kulaṃ gaṇhāma, dūram janapadam gacchissāma, tumhe appamattā hotha, sace me doso atthi, khamathā”ti āha. Mahallakassa hadayaphālanakālo viya ahosi. Atha nam “aham tam jahitum na sakkomi, mā gaccha, vibbhamissāmi, asukaṭṭhāne me sāṭakaṃ pesehi, pattacīvaraṃ paṭicchāpetvā āgacchissāmī”ti āha. Sā “sādhū”ti sampatīcchi. Mahallako vihāraṃ gantvā ācariyupajjhāye pattacīvaraṃ paṭicchāpento “kasmā, āvuso, evam karosī”ti vutto “purāṇadutiyikaṃ jahitum na sakkomi vibbhamissāmī”ti āha. Atha nam te anicchantaññeva satthu santikaṃ netvā “kiṃ, bhikkhave, imaṃ anicchantaññeva

ānāyitthā”ti vutte “bhante, ayaṃ ukkaṇṭhitvā vibbhamitukāmo”ti vadiṃsu. Atha naṃ satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito”ti pucchi. “Saccaṃ, bhante”ti. “Ko taṃ ukkaṇṭhāpesi”ti? “Purāṇadutiyaikā bhante”ti vutte “bhikkhu na idāneva sā itthi tuyhaṃ anattakārikā, pubbepi tvaṃ taṃ nissāya catūhi jhānehi parihīno mahādukkhaṃ patvā maṃ nissāya tamhā dukkhā muccitvā naṭṭhajjhānaṃ paṭilabhī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohitaṃ paṭicca tassa brāhmaṇiyyā kucchimhi nibbatti. Jātadivase cassa sakalanagare āvudhāni pajjaliṃsu, tenassa “jotipālakumāro”ti nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto takkasilāyaṃ sabbasippāni uggaṇṭhitvā rañño sippaṃ dassetvā issariyaṃ pahāya kañci ajānāpetvā aggadvārena nikkhamitvā araññaṃ pavisitvā sakkadattiye kaviṭṭhakaassame isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññāyo nibbattesi. Taṃ tattha vasantaṃ anekāni isisatāni parivāresuṃ, mahāsamāgamo ahosi. So sarabhaṅgasatthā nāma ahosi, tassa satta antevāsikajetṭhakā ahesuṃ. Tesu sālissaro nāma isi kaviṭṭhakaassamā nikkhamitvā suraṭṭhajanapade puratthimajanapade sātodikāya nāma nadiyā tīre anekasahassaisiparivāro vasi. Meṇḍissaro nāma isi pajjotakapañcālarañño vijjite kalabbacūlakaṃ nāma nigamaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Pabbato nāma isi ekaṃ aṭavijanapadaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Kāḷadevilo nāma isi avantidakkhiṇāpathe ekagghanaselaṃ nissāya anekasahassaisiparivāro vasi. Kisavaccho nāma isi ekakova daṇḍakirañño kumbhavatīnagaraṃ nissāya uyyāne vasi. Anupiyatāpaso pana bodhisattassa upaṭṭhāko tassa santike vasi. Nārado nāma isi kāḷadevilassa kaniṭṭho majjhimadese ārañjaragirimhi pabbatajālantare ekakova ekasmiṃ guhāleṇe vasi.

Ārañjaragirino nāma avidūre eko ākiṇṇamanusso nigamo atthi, tesaṃ antare mahatī nadī atthi, taṃ nadiṃ bahū manussā otaranti. Uttamarūpadharā vaṇṇadāsiyopi purise palobhayamānā tassā nadiyā tīre nisīdanti. Nāradatāpaso tāsu ekaṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā jhānaṃ antaradhāpetvā nirāhāro parisussanto kilesavaṣaṃ gantvā sattāhaṃ vasitvā nipajji. Athassa bhātā kāḷadevilo āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā ākāsenāgantvā leṇaṃ pāvisi. Nārado taṃ disvā “kasmā bhavaṃ āgato”ti āha. “Bhavaṃ ‘akallako’ti bhavantaṃ paṭijaggituṃ āgatomhi”ti. Atha naṃ so “abhūtaṃ kathaṃ kathesi, alikaṃ tucchaṃ kathesi”ti musāvādena niggaṇhi. So “netāṃ pahātuṃ vaṭṭatī”ti sālissaraṃ ānesi, meṇḍissaraṃ ānesi, pabbatampi ānesi. Itaropi te tayo musāvādena niggaṇhi. Kāḷadevilo “sarabhaṅgasatthāraṃ ānessāmī”ti ākāsenāgantvā taṃ ānesi. So āgantvā taṃ disvā “indriyavaṣaṃ gato”ti ñatvā “kacci nārada, indriyānaṃ vaṣaṃ gato”ti pucchi. Itarena taṃ sutvāva uṭṭhāya vanditvā “āma, ācariyā”ti vutte “nārada, indriyavaṣaṃ gatā nāma imasmiṃ attabhāve sussantā dukkhaṃ anubhavitvā dutiye attabhāve niraye nibbattanti”ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha -

60. “Yo indriyānaṃ kāmēna, vaṣaṃ nārada gacchati;
So pariccajjubho loke, jīvantova visussatī”ti.

Tattha yo indriyānanti nārada, yo puriso rūpādīsu subhākāraṃ gahetvā kilesakāmavasena channaṃ indriyānaṃ vaṣaṃ gacchati. Pariccajjubho loketi so manussalokañca devalokañcāti ubholoke pariccajjitvā nirayādīsu nibbattanti attho. Jīvantova visussatīti jīvantoyeva attanā icchitaṃ kilesavatthūṃ alabhanto sokena visussati, mahādukkhaṃ pāpuṇātīti.

Taṃ sutvā nārado “ācariya, kāmasēvanaṃ nāma sukhaṃ, evarūpaṃ sukhaṃ kiṃ sandhāya dukkhanti vadasī”ti pucchi. Athassa sarabhaṅgo “tena hi suṇāhī”ti dutiyaṃ gāthamāha -

- 61.** “Sukhassānantaraṃ dukkhaṃ, dukkhassānantaraṃ sukhaṃ;
Sosi patto sukhā dukkhaṃ, pāṭikaṅkha varaṃ sukha”nti.

Tattha sukhassānantaranti kāmasukhassa anantaraṃ nirayadukkhaṃ. Dukkhasāti sīlarakkhaṇadukkhaṃ anantaraṃ dibbamānusakasukhañceva nibbānasukhañca. Idaṃ vuttaṃ hoti - nārada, ime hi sattā kāmasēvanasamaye kālaṃ katvā ekantadukkhe niraye nibbattanti, sīlaṃ rakkhantā vipassanāya kammaṃ karontā ca pana kilamanti, te dukkhena sīlaṃ rakkhitvā sīlabalena vuttappakāraṃ sukhaṃ labhanti, idaṃ dukkhaṃ sandhāyāhaṃ evaṃ vadāmīti. Sosi pattoti so tvaṃ nārada, idāni jhānasukhaṃ nāsetvā tato sukhā mahantaṃ kāmanissitaṃ cetasikadukkhaṃ patto. Pāṭikaṅkhāti idaṃ kilesadukkhaṃ chaḍḍetvā puna tadeva varaṃ uttamaṃ jhānasukhaṃ iccha patthehīti.

Nārado “idaṃ ācariya, dukkhaṃ dussahaṃ, na taṃ adhivāsetuṃ sakkomī”ti āha. Atha naṃ mahāsatto “nārada, dukkhaṃ nāma uppannaṃ adhivāsetabbamevā”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

- 62.** “Kicchakāle kicchasaḥ, yo kicchaṃ nātivattati;
Sa kicchantaṃ sukhaṃ dhīro, yogaṃ samadhigacchatī”ti.

Tattha nātivattatīti nānuvattati, ayameva vā pāṭho. Idaṃ vuttaṃ hoti - nārada, yo kāyikacetasikadukkhasaṅkhātassa kicchassa uppannakāle appamatto tassa kicchassa haraṇūpāyaṃ karonto kicchasaḥ hutvā taṃ kicchaṃ nānuvattati, tassa vase avattitvā tehi tehi upāyehi taṃ kicchaṃ abhibhavati vināseti, so dhīro kicchassa antimsaṅkhātaṃ nirāmisasukhasaṅkhātaṃ jhānasukhaṃ adhigacchati, taṃ vā kicchantaṃ yogasukhaṃ adhigacchati, akilamantova pāpuṇātīti.

So “ācariya, kāmasukhaṃ nāma uttamasukhaṃ, na taṃ jahituṃ sakkomī”ti āha. Atha naṃ mahāsatto “nārada, dhammo nāma na kenaci kāraṇena nāsetabbo”ti vatvā catutthaṃ gāthamāha -

- 63.** “Na heva kāmāna kāmā, nānatthā nātthakāraṇā;
Na katañca niraṅkatvā, dhammā cavitumarahasī”ti.

Tattha kāmāna kāmāti kāmānaṃ kāmā, vatthukāmānaṃ patthanāyāti attho. Nānatthā nātthakāraṇāti na anattato na atthakāraṇā. Na katañca niraṅkatvāti katañca nipphāditāṃ jhānaṃ niraṅkatvā. Idaṃ vuttaṃ hoti - nārada, na heva vatthukāmapatthanāya dhammā cavitumarahasī, ekasmiṃ anattthe uppanne taṃ paṭihanitukāmo nānatthā na atthenapi kāraṇabhūtena dhammā cavitumarahasī, “asuko nāma me attho uppajjissatī”ti evampi atthakāraṇāpi na dhammā cavitumarahasī, kataṃ pana nipphāditāṃ jhānasukhaṃ niraṅkatvā vināsetvā neva dhammā cavitumarahasī.

Evaṃ sarabhaṅgena catūhi gāthāhi dhamme desite kāḷadevilo attano kaniṭṭhaṃ ovaḍanto pañcamaṃ gāthamāha -

- 64.** “Dakkhaṃ gahapatī sādhu, saṃvibhajjañca bhojanaṃ;
Ahāso atthalābhesu, atthabyāpatti abyatho”ti.

Tattha dakkhaṃ gahapatīti nārada gharāvāsaṃ vasantānaṃ gahapatīnaṃ bhoguppādanatthāya analasyachekakusalabhāvasaṅkhātāṃ dakkhaṃ nāma sādhu, dakkhabhāvo bhaddako. Saṃvibhajjañca bhojananti dukkhena uppāditabhogānaṃ dhammikasamaṇabrāhmaṇehi saddhiṃ saṃvibhajitvā paribhogakaraṇaṃ dutiyaṃ sādhu. Ahāso atthalābhesūti mahante issariye uppanne appamādasena ahāso anupplāvitattaṃ tatiyaṃ sādhu. Atthabyāpattīti yadā pana attano atthabyāpatti yasavināso hoti, tadā abyatho akilamanaṃ catutthaṃ sādhu, tasmā tvaṃ, nārada, “jhānaṃ me antarahita”nti mā soci, sace indriyānaṃ vasaṃ na gamissasi, natthampi te jhānaṃ puna pākatikameva bhavissatīti.

Taṃ puna kāḷadevīlena nāradaśo ovaditabhāvaṃ ñatvā satthā abhisambuddho hutvā chaṭṭhaṃ gāthamāha -

65. “Ettāvatetaṃ paṇḍiccaṃ, api so devilo bravi;
Na yito kiñci pāpiyo, yo indriyānaṃ vasaṃ vaje”ti.

Tassattho - bhikkhave, ettakaṃ etaṃ paṇḍiccaṃ soyaṃ devilo abravi. Yo pana kilesavasena indriyānaṃ vasaṃ vajati, ito añño pāpiyo natthīti.

Atha naṃ sarabhaṅgo āmantetvā “nārada, idaṃ tāva suṇa, yo hi paṭhamameva kattabbayuttakaṃ na karoti, so araṇṇaṃ pavitṭhamāṇavako viya socati paridevatī”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte ekasmiṃ kāsiniḡame eko brāhmaṇamaṇavo abhirūpo ahosi thāmasampanno nāgabalo. So cintesi - “kiṃ me kasikammādīni katvā mātāpitūhi puttthehi, kiṃ puttadārena, kiṃ dānādīhi puññehi katehi, kañci aposetvā kiñci puññaṃ akatvā araṇṇaṃ pavisitvā mige māretvā attānaṃyeva posessāmī”ti? So pañcāvudhasannaddho himavantaṃ gantvā nānāmige vadhitvā khādanto antohimavante vidhavāya nāma nadiyā tīre giriparikkhittaṃ mahantaṃ pabbatajālaṃ patvā tattha mige vadhitvā aṅgāre pakkamaṃsaṃ khādanto vāsaṃ kappesi. So cintesi “ahaṃ sabbadā thāmasampanno na bhavissāmi, dubbalakāle araṇṇe caritum na sakkhissāmi, idāneva nānāvaṇṇe mige pabbatajālaṃ pavesetvā dvāraṃ yojetvā araṇṇaṃ anāhiṇḍantova yathāruciyaṃ mige vadhitvā khādissāmī”ti tathā akāsi. Athassa kāle atikkante taṃ kammaṃ matthakappattaṃ diṭṭhadhammavedanīyaṃ jātaṃ, attano hatthapādehi na labhi gantum, aparāparaṃ parivattetum nāsakkhi, neva kiñci khādanīyaṃ bhojanīyaṃ, na pānīyaṃ passi, sarīraṃ milāyi, manussapeto ahosi, gimhakāle pathavī viya sarīraṃ bhijjitvā rājiyo dassesi, so durūpo dussaṇṭhito mahādukkhaṃ anubhavi.

Evaṃ addhāne gate siviraṭṭhe sivrājā nāma “araṇṇe aṅgārapakkamaṃsaṃ khādissāmī”ti amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā pañcāvudhasannaddho araṇṇaṃ pavisitvā mige vadhitvā maṃsaṃ khādamāno anupubbena taṃ padesaṃ patvā taṃ purisaṃ disvā bhītopi satim upaṭṭhapetvā “kosi tvaṃ ambho purisā”ti pucchi. “Sāmi, manussapeto ahaṃ, attano katakammassa phalaṃ anubhomi, tvaṃ pana kosī”ti? “Sivrājāhamasmī”ti. “Atha kasmā idhāgatosī”ti? “Migamaṃsaṃ khādanatthāyā”ti. Athassa so “ahampi mahārāja, imināva kāraṇena āgantvā manussapeto jāto”ti sabbam vitthārena kathetvā attano dukkhitabhāvaṃ raṇṇo ācikkhanto sesagāthā āha -

66. “Amittānaṃva hatthatthaṃ, sivi pappoti māmiva;
Kammaṃ vijjañca dakkheyyaṃ, vivāhaṃ sīlamaddavaṃ;

Ete ca yase hāpetvā, nibbatto sehi kammehi.

67. “Sohaṃ sahassajīnova, abandhu aparāyaṇo;
Ariyadhammā apakkanto, yathā peto tathevahaṃ.

68. “Sukhakāme dukkhāpetvā, āpannosmi padaṃ imaṃ;
So sukhaṃ nādhigacchāmi, t̥hito bhāṇumatāmivā”ti.

66-68. Tattha amittānaṃva hatthatthanti amittānaṃ hatthe atthaṃ vināsaṃ viya. Sivīti rājānaṃ ālapati. Pappoti māmivāti mādiso pāpakammena pāpuṇāti, attanova kammena vināsaṃ pāpuṇātīti vuttaṃ hoti. Kammanti kasikammādibhedaṃ ājīvasādhakaṃ kiccaṃ. Vijjanti nānappakāraṃ hatthisippādikaṃ sippaṃ. Dakkheyyanti nānappakārena bhoguppādanakosallaṃ. Vivāhanti āvāhavivāhasambandhaṃ. Sīlamaddavanti pañcavidhasīlañceva muduvacanaṃ hitakāmaṃ pāpanivāraṇaṃ kalyāṇamittatañca. So hi idha maddavoti adhippeto. Ete ca yase hāpetvāti ete ettake yasadāyake dhamme hāpetvā ca. Nibbatto sehi kammehīti attano kammehi nibbatto. Idaṃ vuttaṃ hoti - ahaṃ, mahārāja, imasmiṃ loke issariyadāyakaṃ kattabbayuttakaṃ kammaṃ akatvā sippaṃ asikkhitvā upāyena bhoge anuppādetvā āvāhavivāhaṃ akatvā sīlaṃ arakkhitvā maṃ akiccaṃ karontaṃ pāpanivāraṇasamatthe kalyāṇamitte abhajitvā ime ettake yasadāyakattā “yase”ti saṅkhyāṃ gate lokappavattidhamme hāpetvā chaḍḍetvā imaṃ araññaṃ pavisitvā sayaṃ katehi pāpakammehi idāni manussapeto hutvā nibbattosmīti.

Sahassajīnovāti sahassajīnapuriso viyāti attho. Svāhaṃ sammā paṭipajjitvā bhoge uppādeyyaṃ, tehi anekasahashehi bhogehi jitotipi attho. Aparāyaṇoti asaraṇo, nippatit̥thoti attho. Ariyadhammāti sappurisadhammato. Yathā petoti yathā mato peto hutvā uppajjeyya, jīvamānoyeva tathā manussapeto jātosmīti attho. Sukhakāme dukkhāpetvāti sukhakāme satte dukkhāpetvā. “Sukhakāmo”tipi pāṭho, sayaṃ sukhakāmo paraṃ dukkhāpetvāti attho. Āpannosmi padaṃ imanti evarūpaṃ koṭṭhāsaṃ pattosmi. Pathantipi pāṭho, idaṃ dukkhassa pathabhūtaṃ attabhāvaṃ pattosmīti attho. T̥hito bhāṇumatāmivāti bhāṇumā vuccati aggi, vītaccikaṅgārehi samantā parikiṇṇo viya sarīre uṭṭhitena mahādāhena dayhanto kāyikacetasisukhaṃ na vindāmīti vadati.

Evañca pana vatvā “ahaṃ, mahārāja, sukhakāmo paraṃ dukkhāpetvā diṭṭheva dhamme manussapeto jāto, tasmā tvaṃ pāpaṃ mā kari, attano nagaraṃ gantvā dānādīni puññaṇi karohī”ti āha. Rājā tathā katvā saggapuraṃ pūresi. Sarabhaṅgasatthā imaṃ kāraṇaṃ āharitvā tāpasā saññāpesi. So tassa dhammakathāya saṃvegaṃ paṭilabhitvā taṃ vanditvā khamāpetvā kasiṇaparikkamaṃ katvā naṭṭhaṃ jhānaṃ paṭipākatikaṃ akāsi. Sarabhaṅgo tassa tattha vasitūṃ adatvā taṃ ādāya attano assamaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale paṭiṭṭhahi.

Tadā nārado ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, nagarasobhiṇī purāṇadutiyikā, sāliṣsaro sāriputto, meṇḍissaro kassapo, pabbato anuruddho, kāḷadevilo kaccāyano, anupiyō ānando, kisavaccho mahāmoggallāno, sarabhaṅgo pana ahameva ahosinti.

Indriyajātakavaṇṇanā sattamā.

424. Ādittajātakavaṇṇanā

Ādittasminti idaṃ satthā jetavane viharanto asadisadānaṃ ārabba kathesi.
Asadisadānaṃ mahāgovindasuttavaṇṇanāto vitthāretvā kathetabbaṃ. Tassa pana dinnadivasato dutiyadivase dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, kosalarājā vicinitvāva, puññakkhettaṃ ñatvā buddhappamukhassa ariyasaṅghassa asadisadānaṃ adāsī”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “anacchariyaṃ, bhikkhave, rañño vicinitvā anuttare puññakkhette dānapatiṭṭhāpanaṃ, porāṇakapaṇḍitāpi vicinitvāva mahādānaṃ adamsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte siviraṭṭhe roruvanagare roruvamahārājā nāma dasa rājadhamme akopetvā catūhi saṅgahavatthūhi janaṃ saṅgaṇhanto mahājanassa mātāpituṭṭhāne ṭhatvā kapaṇaddhikavanibbakayācakādīnaṃ mahādānaṃ pavattesi. Tassa samuddavijayā nāma aggamahesī ahosi paṇḍitā ñāṇasampannā. So ekadivasam dānaggaṃ olokento “mayhaṃ dānaṃ dussīlā lolasattā bhuñjanti, taṃ maṃ na hāseti, ahaṃ kho pana sīlavantānaṃ aggadakkhiṇeyyānaṃ paccekabuddhānaṃ dātukāmo, te ca himavantapadese vasanti, ko nu kho te nimantetvā ānessati, kaṃ pesessāmī”ti cintetvā tamatthaṃ deviyā ārocesi. Atha naṃ sā āha “mahārāja, mā cintayittha, amhākaṃ dātabbadānabalena sīlabalena saccabalena pupphāni pesetvā paccekabuddhe nimantetvā tesam āgatakāle sabbaparikkhārasampannadānaṃ dassāmā”ti. Rājā “sādhū”ti sampaṭicchitvā “sakalanagaravāsino sīlaṃ samādiyantū”ti nagare bheriṃ carāpetvā sayampi saparijano uposathaṅgāni adhiṭṭhāya mahādānaṃ pavattetvā sumanapupphapūṇaṃ suvaṇṇasamuggaṃ gāhāpetvā pāsādā oruyha rājaṅgaṇe ṭhatvā pañcaṅgāni pathaviyaṃ patiṭṭhāpetvā pācīnadisābhimukho vanditvā “pācīnadisāya arahante vandāmi, sace amhākaṃ koci guṇo atthi, amhesu anukampaṃ katvā amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā”ti vatvā satta pupphamuṭṭhiyo khipi. Pācīnadisāya paccekabuddhānaṃ abhāvena punadivase nāgamiṃsu. Dutiyadivase dakkhiṇadisam namassi, tatopi nāgatā. Tatiyadivase pacchimadisam namassi, tatopi nāgatā. Catutthadivase uttaradisam namassi, namassitvā ca pana “uttarahimavantapadesavāsino paccekabuddhā amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhantū”ti satta pupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Pupphāni gantvā nandamūlakapabbhāre pañcannaṃ paccekabuddhasatānaṃ upari patiṃsu.

Te āvajjamānā raññā attano nimantitabhāvaṃ ñatvā punadivase satta paccekabuddhe āmantetvā “mārisā, rājā vo nimanteti, tassa saṅghaṃ karoṭhā”ti vadiṃsu. Satta paccekabuddhā ākāsenāgantvā rājadvāre otariṃsu. Te disvā rājā somanassajāto vanditvā pāsādaṃ āropetvā mahantaṃ sakkāraṃ katvā dānaṃ datvā bhattakiccapariyosāne punadivasatthāya punadivasatthāyāti evaṃ cha divase nimantetvā sattame divase sabbaparikkhāradānaṃ sajjetvā sattaratanakhacitāni mañcapīṭhādīni paññāpetvā ticīvarādiṃ sabbasamaṇaparibhoge sattannaṃ paccekabuddhānaṃ santike ṭhapetvā “mayhaṃ ime parikkhāre tumhākaṃ demā”ti vatvā tesam bhattakiccapariyosāne rājā ca devī ca ubhopi namassamānā aṭṭhaṃsu. Atha nesaṃ anumodanaṃ karonto saṅghatthero dve gāthā abhāsi -

69. “Ādittasmiṃ agārasmiṃ, yaṃ nīharati bhājanaṃ;
Taṃ tassa hoti atthāya, no ca yaṃ tattha ḍayhati.
70. “Evamādīpito loko, jarāya maraṇena ca;
Nīharetheva dānena, dīnnaṃ hoti sunīhata”nti.

69-70. Tattha ādittasminti taṅkhaṇe pajjalite. Bhājananti upakaraṇaṃ. No ca yaṃ tattha ḍayhatīti yaṃ pana tattha ḍayhati, antamaso tiṇasanthāropi, sabbaṃ tassa anupakaraṇameva hoti. Jarāya maraṇena cāti desanāsīsametaṃ, atthato panesa ekādasahi aggīhi ādīpito nāma. Nīharethevāti tato ekādasati aggīhi pajjalitalokā dasavidhadānavatthubhedaṃ taṃ taṃ parikkhāradānaṃ cetanāya nikkadḍhetheva. Dinnaṃ hotīti appaṃ vā bahuṃ vā yaṃ dinnaṃ, tadeva sunīhataṃ nāma hotīti.

Evaṃ saṅghatthero anumodanaṃ katvā “appaṃatto hohi, mahārājā”ti rañño ovādaṃ datvā ākāse uppatitvā pāsādakaṇṇikaṃ dvidhā katvā gantvā nandamūlakapabbhāreyeva otari. Tassa dinnaparikkhāropi teneva saddhiṃ uppatitvā nandamūlakapabbhāreyeva otari. Rañño ca deviyā ca sakalasarīraṃ pītiyā puṇṇaṃ ahoṣi. Evaṃ tasmiṃ gate avasesāpi -

71. “Yo dhammaladdhassa dadāti dānaṃ, uṭṭhānavīriyādhigatassa jantu;
Atikkamma so vetaraṇiṃ yamassa, dibbāni tṭhānāni upeti macco.
72. “Dānañca yuddhañca samānamāhu, appāpi santā bahuke jinanti;
Appampi ce saddahāno dadāti, teneva so hoti sukhī parattha.
73. “Viceyya dānaṃ sugatappasatthaṃ, ye dakkhiṇeyyā idha jīvaloke;
Etesu dinnāni mahapphalāni, bījāni vuttāni yathā sukhette.
74. “Yo paṇabhūtāni aheṭṭhayaṃ caraṃ, parūpavādā na karoti pāpaṃ;
Bhīruṃ pasaṃsanti na tattha sūraṃ, bhayā hi santo na karonti pāpaṃ.
75. “Hīnena brahmacariyena, khattiye upapajjati;
Majjhimena ca devattaṃ, uttamena visujjhati.
76. “Addhā hi dānaṃ bahudhā pasatthaṃ, dānā ca kho dhammapadaṃva seyyo;
Pubbeva hi pubbataveva santo, nibbānamevajjhagamuṃ sapaññā”ti. -

Evamekekāya gāthāya anumodanaṃ katvā tatheva agamiṃsu saddhiṃ parikkhārehi.

71-76. Tattha dhammaladdhassāti khīṇāsavaṃ ādiṃ katvā yāva sukkhavipassakayogāvacaro puggalo dhammassa laddhattā dhammaladdho nāma. Sveva uṭṭhānavīriyena tassa dhammassa adhigatattā uṭṭhānavīriyādhigato nāma. Tassa puggalassa yo jantu dadāti dānanti attho, dhammena laddhassa uṭṭhānasaṅkhātena vīriyena adhigatassa deyyadhammassa aggāṃ gahetvā yo jantu sīlavantesu dānaṃ dadātītipi attho. Upayogatthe vā sāmivacanaṃ katvāpettha attho veditabbo. Vetaraṇinti desanāsīsametaṃ, aṭṭha mahāniraye soḷasa ca ussade atikkamitvāti attho. Dibbāni tṭhānāni upetīti devaloke uppajjati.

Samānamāhūti sadisaṃ vadanti. Khayabhīrukassa hi dānaṃ natthi, bhayabhīrukassa yuddhaṃ natthi. Jīvite ālayaṃ vijahitvā yujjantova yujjhituṃ sakkoti, bhogesu ālayaṃ vijahitvā dāyako dātuṃ sakkoti, teneva taṃ ubhayaṃ “samāna”nti vadanti. Appāpi santāti thokāpi samānā pariccattajīvitā bahuke jinanti, evameva appāpi muñcacetanā bahumpi maccheracittaṃ lobhādiṃ vā kilesagahanaṃ jināti. Appampi ceti thokampi ce deyyadhammaṃ kammañca phalañca saddahanto deti. Teneva soti tena parittadeyyadhammavattukena parittakenāpi cāgena so parattha sukhī hoti, mahārājāti.

Viceyya dānanti dakkhiṇaṇca dakkhiṇeyyaṇca vicinitvā dinnadānaṃ. Tattha yaṃ vā taṃ vā adativā aggamaṃ paṇītaṃ deyyadhammaṃ vicinitvā dadanto dakkhiṇaṃ vicināti nāma, yesaṃ tesam vā adativā sīlādiguṇasampanne vicinitvā tesam dadanto dakkhiṇeyyaṃ vicināti nāma. Sugatappasatthanti evarūpaṃ dānaṃ buddhehi pasatthaṃ. Tattha dakkhiṇeyyavicinaṇaṃ dassetuṃ “ye dakkhiṇeyyā”tiādi vuttaṃ. Tattha dakkhiṇeyyāti dakkhiṇāya anucchavikā buddhādayo.

Pāṇabhūtānīti pāṇasaṅkhātāni bhūtāni. Aheṭṭhayaṃ caranti kāruṇṇena aviheṭṭhayanto caramāno. Parūpavādāti parūpavādabhayaena pāpaṃ na karoti. Bhīrunti upavādabhīrukaṃ. Na tattha sūranti yo pana ayonisomanasikārena tasmaṃ upavāde sūro hoti, taṃ paṇḍitā nappasaṃsanti. Bhayā hīti upavādabhayaena hi paṇḍitā pāpaṃ na karonti.

Hīnena brahmacariyenāti bāhiritthāyatane tāva methunaviratisīlamattakaṃ hīnaṃ brahmacariyaṃ nāma, tena khattiyakule uppajjati. Jhānassa upacāramattaṃ majjhimaṃ, tena devaloke uppajjati. Aṭṭha samāpattiyo uttamaṃ, tena brahmaloke uppajjanto visujjhati nāma. Sāsane pana sīlavantasseva ekaṃ devanikāyaṃ paṇidhāya brahmacariyaṃ hīnaṃ nāma, parisuddhasīlasseva samāpattinibbattaṇaṃ majjhimaṃ nāma, parisuddhasīle ṭhatvā vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattupatti uttamaṃ nāma.

Osānagāthāya ayamatto - mahārāja, kiñcāpi ekaṃseneva dānaṃ bahudhā pasatthaṃ vaṇṇitaṃ, dānato pana samathavipassanāsaṅkhātāṃ nibbānasaṅkhātāṇca dhammakotṭhāsabhūtaṃ dhammapadameva uttaritaraṃ. Kiṃkāraṇā? Pubbeva hi imasmiṃ kappe kassapadasabalādayo pubbataveva vessabhūdasabalādayo santo sappurisā sapañña samathavipassanaṃ bhāvetvā nibbānameva ajjhagamuṃ adhigatāti.

Evam satta paccekabuddhā anumodanāya rañño amatamahānibbānaṃ vaṇṇetvā rājānaṃ appamādena ovaditvā vuttanayeneva attano vasanaṭṭhānameva gatā. Rājāpi saddhiṃ aggamaheṣiyā dānaṃ datvā yāvajīvaṃ ṭhatvā tato cavitvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evam pubbepi paṇḍitā viceyya dānaṃ adaṃsū”ti vatvā jātaṃ samodhānesi - “tadā paccekabuddhā parinibbāyimsu, samuddavijayā rāhulamātā ahosi, roruvamahārājā pana ahameva ahosi”nti.

Ādittajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

425. Aṭṭhānājātakavaṇṇanā

Gaṅgā kumudinīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhitosī”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kiṃkāraṇā”ti vatvā “kilesavasenā”ti vutte “bhikkhu mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī avissāsanīyo. Atīte paṇḍitā devasikaṃ sahasaṃ dentāpi mātugāmaṃ tosetuṃ nāsakkhimsu. Sā ekadivasamattaṃ sahasaṃ alabhitvāva te gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi, evam akataññū mātugāmo, mā tassa kāraṇā kilesavaṣaṃ gacchā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente tassa ca putto brahmadattakumāro, bārāṇasiseṭṭhino ca putto mahādhanakumāro nāma. Te ubhopi sahapamsukīlakā sahāyakā ahesuṃ, ekācariyakuleyeva sippaṃ gaṇhimsu. Rājakumāro pitu accayena

rajje patitthāsi, setthiputttopissa santikeyeva ahosi. Bārāṇasiyañca ekā nagarasobhiṇī vaṇṇadāsī abhirūpā ahosi sobhaggappattā. Setthiputto devasikaṃ sahaṣsaṃ datvā niccakāle tāyeva saddhiṃ abhiraṃanto pitu accayena setthitthānaṃ labhivāpi na taṃ vijahi, tatheva devasikaṃ sahaṣsaṃ datvā abhiramī. Setthiputto divasassa tayo vāre rājupaṭṭhānaṃ gacchati. Athassa ekadivasaṃ rājupaṭṭhānaṃ gatassa rañña saddhiṃ samullapantasseva sūriyo atthaṅgami, andhakāraṃ jātaṃ. So rājakulā nikkhamitvā “idāni gehaṃ gantvā āgamanavelā natthi, nagarasobhiṇiyāyeva gehaṃ gamissāmī”ti upaṭṭhāke uyyojetvā ekakova tassā gehaṃ pāvīsi. Atha naṃ sā disvā “ayyaputta, sahaṣsaṃ ābhata”nti āha. “Bhadde, ahaṃ ajjeva ativikālo jāto, tasmā gehaṃ agantvā manusse uyyojetvā ekakova pavitthosmi, sve pana te dve sahaṣsāni dassāmī”ti.

Sā cintesi “sacāhaṃ ajja okāsaṃ karissāmi, aññesupi divasesu tucchahatthakova āgamissati, evaṃ me dhaṇaṃ parihāyissati, na dānissa okāsaṃ karissāmī”ti. Atha naṃ evamāha “sāmi, mayaṃ vaṇṇadāsiyo nāma, amhākaṃ sahaṣsaṃ adatvā keḷi nāma natthī”ti. “Bhadde, sve diguṇaṃ āharissāmī”ti punappunaṃ yāci. Nagarasobhiṇī dāsiyo āṇāpesi “etassa idha ṭhatvā maṃ oloketuṃ mā adattha, gīvāyaṃ taṃ gahetvā nīharitvā dvāraṃ pidahathā”ti. Taṃ sutvā dāsiyo tathā karimṃsu. Atha so cintesi “ahaṃ imāya saddhiṃ asītikoṭṭidhanaṃ khādiṃ, sā maṃ ekadivasaṃ tucchahatthaṃ disvā gīvāyaṃ gahetvā nīharāpesi, aho mātugāmo nāma pāpo nillajjo akataññū mittadubbhī”ti. So mātugāmaṃ agūṇaṃ anussarantova virajji, paṭikūlasaṇṇaṃ paṭilabhi, gharāvāsepi ukkaṇṭhito “kiṃ me gharāvāsena, ajjeva nikkhamitvā pabbajissāmī”ti puna gehaṃ agantvā rājānampi adisvāva nagarā nikkhamitvā araṇṇaṃ pavisitvā gaṅgātīre assamaṃ māpetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhīñṇāyo uppādetvā vanamūlaphalāhāro tattha vāsaṃ kappesi.

Rājā taṃ apassanto “kahaṃ mama sahāyo”ti pucchi. Nagarasobhiṇiyāpi katakammaṃ sakalanagare pākaṭaṃ jātaṃ. Athassa tamatthaṃ ācikkhitvā “iti te deva, sahāyo lajjāya gharaṃpi agantvā araṇṇaṃ pavisitvā pabbajito bhavissatī”ti āhaṃsu. Rājā taṃ sutvā nagarasobhiṇiṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ ekadivasaṃ sahaṣsaṃ alabhitvā mama sahāyaṃ gīvāyaṃ gāhāpetvā nīharāpesi”ti pucchi. “Saccaṃ, devā”ti. “Pāpe jammī, sīghaṃ mama sahāyassa gataṭṭhānaṃ gantvā taṃ ānehi, no ce ānessasi, jīvitāṃ te natthī”ti. Sā rañña vacanaṃ sutvā bhītā rathaṃ āruyha mahantena parivārena nagarā nikkhamitvā tassa vasanaṭṭhānaṃ pariyesantī sutavasena taṃ ṭhānaṃ sutvā tattha gantvā vanditvā “ayya, mayā andhabālabhāvena kataṃ dosaṃ khamatha, ahaṃ na punevaṃ karissāmī”ti yācitvā “sādhū, khamāmi te, natthi me tayi āghāto”ti vutte “sace me khamatha, mayā saddhiṃ rathaṃ abhiruhatha, nagaraṃ gacchissāma, gatakāle yaṃ mama ghare dhaṇaṃ atthi, sabbaṃ dassāmī”ti āha. So tassā vacanaṃ sutvā “bhadde, idāni tayā saddhiṃ gantuṃ na sakkā, yadā pana imasmiṃ loke yena na bhavitabbaṃ, taṃ bhavissati, api nāma tadā gaccheyya”nti vatvā paṭhamaṃ gāthamāha -

77. “Gaṅgā kumudinī santā, saṅkhavaṇṇā ca kokilā;
Jambū tālaphalaṃ dajjā, atha nūna tadā siyā”ti.

Tassattho - bhadde, yathā hi kumudasarā kumudehi saṅchannā tiṭṭhanti, tatheva sace sakalāpi mahāgaṅgā kumudinī sīghasotaṃ pahāya santā upasantā siyā, sabbe kokilā ca saṅkhavaṇṇā bhaveyyuṃ, sabbo jamburukkho ca tālaphalaṃ dadeyya. Atha

nūna tadā siyāti atha tādise kāle amhākampi samāgamo nūna siyā, bhaveyya nāmāti vuttaṃ hoti.

Evañca vatvā punapi tāya “ehi, ayya, gacchāmā”ti vutte “gacchissāmā”ti vatvā “kasmim kāle”ti vutte “asukasmiñca asukasmiñcā”ti vatvā sesagāthā abhāsi -

78. “Yadā kacchapalomānaṃ, pāvāro tividho siyā;
Hemantikaṃ pāvuraṇaṃ, atha nūna tadā siyā.
79. “Yadā makasapādānaṃ, aṭṭālo sukato siyā;
Daḷho ca avikampī ca, atha nūna tadā siyā.
80. “Yadā sasavisāṇānaṃ, nissenī sukatā siyā;
Saggassārohaṇatthāya, atha nūna tadā siyā.
81. “Yadā nissenimārūya, candaṃ khādeyyu mūsikā;
Rāhuñca paripāteyyuṃ, atha nūna tadā siyā.
82. “Yadā surāghaṭaṃ pitvā, makkhikā gaṇacārīṇī;
Aṅgāre vāsaṃ kappeyyuṃ, atha nūna tadā siyā.
83. “Yadā bimboṭṭhasampanno, gadrabho sumukho siyā;
Kusalo naccagītassa, atha nūna tadā siyā.
84. “Yadā kākā ulūkā ca, mantayeyyuṃ rahogatā;
Aññaṃaññaṃ pihayeyyuṃ, atha nūna tadā siyā.
85. “Yadā muḷālapattānaṃ, chattaṃ thirataṃ siyā;
Vassassa paṭighātāya, atha nūna tadā siyā.
86. “Yadā kulako sakuṇo, pabbataṃ gandhamādanaṃ;
Tuṇḍenādāya gaccheyya, atha nūna tadā siyā.
87. “Yadā sāmuddikaṃ nāvaṃ, sayantaṃ savaṭākaraṃ;
Ceṭo ādāya gaccheyya, atha nūna tadā siyā”ti.

78-87. Tattha tividhoti eko kacchapalomamayena pupphena, eko tūlena, eko ubhayenāti evaṃ tippakāro. Hemantikaṃ pāvuraṇanti himapātasamaye pāvuraṇāya bhavituṃ samattho. Atha nūna tadā siyāti atha tasmim kāle mama tayā saddhiṃ ekaṃseneva saṃsaggo siyā. Evaṃ sabbattha pacchimapadaṃ yojetabbaṃ. Aṭṭālo sukatoti abhiruhitvā yujjhantaṃ purisasataṃ dhāretuṃ yathā sakkoti, evaṃ sukato. Paripāteyyunti palāpeyyuṃ. Aṅgāreti vītaccikaṅgārasanthare. Vāsaṃ kappeyyunti ekekaṃ surāghaṭaṃ pītvā mattā vaseyyuṃ. Bimboṭṭhasampannoti bimbaphalasadisehi oṭṭhehi samannāgato. Sumukhoti suvaṇṇaādāsasadisō mukho. Pihayeyyunti aññaṃaññaṃ sampattiṃ icchantā pihayeyyuṃ pattheyyuṃ. Muḷālapattānanti saṇhānaṃ muḷālagacchapattānaṃ. Kulakoti eko khuddakasakuṇo. Sāmuddikanti samuddapakkhandanamahānāvaṃ. Sayantaṃ savaṭākaraṃ yantena ceva vaṭākarena ca saddhiṃ sabbasambhārayuttaṃ. Ceṭo ādāyāti yadā evarūpaṃ nāvaṃ khuddako gāmadārako hatthena gahetvā gaccheyyāti attho.

Iti mahāsatto iminā aṭṭhānaparikappena ekādasā gāthā abhāsi. Taṃ sutvā nagarasobhiṇī mahāsattaṃ khamāpetvā nagaraṃ gantvā raṇṇo taṃ kāraṇaṃ ārocetvā attano jīvitāṃ yācitvā gaṇhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ bhikkhu mātugāmo nāma akataññū mittadubbhī”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā rājā ānando ahosi, tāpaso pana ahameva ahosinti.

Aṭṭhānajātakavaṇṇanā navamā.

426. Dīpijātakavaṇṇanā

Khamanīyaṃ yāpanīyaṃ idaṃ satthā veḷuvane viharanto ekaṃ eḷikaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṇhi samaye mahāmoggallānatthero giriparikkhitte ekadvāre giribbajasenāsane vihāsi. Dvārasamīpeyevassa caṅkamo ahosi. Tadā eḷakapālakā “eḷakā ettha carantū”ti giribbajaṃ pavesetvā kiḷantā viharanti. Tesu ekadivasāṃ sāyaṃ āgantvā eḷake gahetvā gacchantesu ekā eḷikā dūre caramānā eḷake nikkhamante adisvā ohīyi. Taṃ pacchā nikkhamantiṃ eko dīpiko disvā “khādissāmi na”nti giribbajadvāre aṭṭhāsi. Sāpi ito cito ca oloketi taṃ disvā “esa maṃ māretvā khāditukāmatāya tṭhito, sace nivattitvā palāyissāmi, jīvitāṃ me natthi, ajja mayā purisakāraṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti cintetvā siṅgāni ukkhipitvā tassa abhimukhaṃ vegena pakkhanditvā dīpikassa “ito gaṇhissāmi, ito gaṇhissāmi”ti vipphandatova gahaṇaṃ anupagantvā vegena palāyitvā eḷakānaṃ antaraṃ pāvisi. Atha therō taṃ tesāṃ kiriyaṃ disvā punadivase gantvā tathāgatassa ārocetvā “evaṃ bhante, sā eḷikā attano upāyakusalatāya parakkamaṃ katvā dīpikato muccī”ti āha. Satthā “moggallāna, idāni tāva so dīpiko taṃ gahetuṃ nāsakkhi, pubbe pana naṃ viravantiṃ māretvā khādī”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte magadharaṭṭhe bodhisatto ekasmiṃ gāme mahābhogakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā jhānābhiññāyo nibbattetvā ciraṃ himavante vasitvā loṇambilasevanatthāya rājagahaṃ gantvā ekasmiṃyeva giribbaje paṇṇasālaṃ māpetvā vāsaṃ kappesi. Tadā imināva niyāmena eḷakapālakesu eḷake carantesu ekadivasāṃ evameva ekaṃ eḷikaṃ pacchā nikkhamantiṃ disvā eko dīpiko “khādissāmi na”nti dvāre aṭṭhāsi. Sāpi taṃ disvā “ajja mayhaṃ jīvitāṃ natthi, ekenupāyena iminā saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ katvā hadayaṃ massa mudukaṃ janetvā jīvitāṃ rakkhissāmi”ti cintetvā dūratova tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonti āgacchamānā paṭhamāṃ gāthamāha -

88. “Khamanīyaṃ yāpanīyaṃ, kacci mātula te sukhaṃ;
Sukhaṃ te ammā avaca, sukhakāmāva te maya”nti.

Tattha sukhaṃ te ammāti mayhaṃ mātāpi “tumhākaṃ sukhaṃ puccheyyāsī”ti ajja maṃ avacāti attho. Mayanti mātula mayampi tumhākaṃ sukhaṃ eva icchāmāti.

Taṃ sutvā dīpiko “ayaṃ dhuttikā maṃ mātulavādena vañcetukāmā, na me kakkhaḷabhāvaṃ jānātī”ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha -

89. “Naṅguṭṭhaṃ me avakkamma, heṭṭhayitvāna eḷike;
Sājja mātulavādena, muñcitabbā nu maññasī”ti.

Tassattho - tvaṃ mama naṅguṭṭhamaṇḍalaṃ akkamitvā heṭṭhayitvā āgacchasi, sā

tvaṃ “ajja mātulavādena muñcitabbāhamasmī”ti maññasi nu, evaṃ maññasi maññeti.

Taṃ sutvā itarā “mātula, mā evaṃ karī”ti vatvā tatiyaṃ gāthamāha -

- 90.** “Puratthā mukho nisinnosi, ahaṃ te mukhamāgatā;
Pacchato tuyhaṃ naṅguṭṭhaṃ, kathaṃ khvāhaṃ avakkami”nti.

Tattha mukhanti abhimukhaṃ. Kathaṃ khvāhaṃ avakkaminti tava pacchato ṭhitaṃ ahaṃ kathaṃ avakkaminti attho.

Atha naṃ so “kiṃ kathesi eḷike, mama naṅguṭṭhassa aṭṭhitaṭṭhānaṃ nāma natthī”ti vatvā catutthaṃ gāthamāha -

- 91.** “Yāvatā caturo dīpā, sasamuddā sapabbatā;
Tāvatā mayhaṃ naṅguṭṭhaṃ, kathaṃ kho taṃ vivajjayī”ti.

Tattha tāvatāti ettakaṃ ṭhānaṃ mama naṅguṭṭhaṃ parikkhipitvā gatanti vadati.

Taṃ sutvā eḷikā “ayaṃ pāpo madhurakathāya na allīyati, paṭisattu hutvā tassa kathessāmī”ti vatvā pañcamaṃ gāthamāha -

- 92.** “Pubbeva metamakkhiṃsu, mātā pitā ca bhātaro;
Dīghaṃ duṭṭhassa naṅguṭṭhaṃ, sāmhi vehāyasāgatā”ti.

Tattha akkhiṃsūti pubbeva me etaṃ mātā ca pitā ca bhātaro ca ācikkhiṃsu. Sāmhīti sā ahaṃ ñātakānaṃ santikā tava naṅguṭṭhassa dīghabhāvaṃ sutvā tava naṅguṭṭhaṃ pariharantī vehāyasā ākāsenā āgatāti.

Atha naṃ so “jānāmi te ahaṃ ākāsenā āgatabhāvaṃ, evaṃ āgacchantī pana mayhaṃ bhakkhe nāsetvā āgatāsī”ti vatvā chaṭṭhaṃ gāthamāha -

- 93.** “Tañca disvāna āyantiṃ, antalikkhasmi eḷike;
Migasaṅgho palāyittha, bhakkho me nāsito tayā”ti.

Taṃ sutvā itarā maraṇabhayaabhītā aññaṃ kāraṇaṃ āharitva asakkontī “mātula, mā evarūpaṃ kakkhaḷakammaṃ kari, jīvitaṃ me dehī”ti vilapi. Itaropi naṃ vilapantiññeva khandhe gahetvā māretvā khādi.

- 94.** “Iccevaṃ vilapantiyā, eḷakiyā ruhagghaso;
Galakaṃ anvāvamaddi, natthi duṭṭhe subhāsitaṃ.

- 95.** “Neva duṭṭhe nayo atthi, na dhammo na subhāsitaṃ;
Nikkamaṃ duṭṭhe yuñjetha, so ca sabbhiṃ na rañjati”ti. -

Imā dve abhisambuddhagāthā -

94-95. Tattha ruhagghasoti ruhirabhakkho lohitapāyī sāhasikadīpiko. Galakaṃ anvāvamaddīti gīvaṃ maddi, ḍaṃsitvā phālesīti attho. Nayoti kāraṇaṃ. Dhammoti sabhāvo. Subhāsītanti sukathitavacanaṃ, sabbametaṃ duṭṭhe natthīti attho. Nikkamaṃ duṭṭhe yuñjethāti bhikkhave, duṭṭhapuggale parakkamameva yuñjeyya. So ca sabbhiṃ na rañjatīti so pana puggalo sabbhiṃ sundaraṃ subhāsitaṃ na rañjati, na piyāyatīti attho. Tāpaso tesāṃ kiriyaṃ sabbam addasa.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā eḷikāva etarahi eḷikā ahosi, dīpikopi etarahi dīpikova, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Dīpijātakavaṇṇanā dasamā.

Jātakuddānaṃ -

Kaccānī aṭṭhasaddaṇca, sulasā ca sumaṅgalaṃ;
Gaṇgamālaṇca cetiyaṃ, indriyaṇceva ādittaṃ;
Aṭṭhānaṇceva dīpi ca, dasa aṭṭhanipātake.

Aṭṭhakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.



ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 8. Το βιβλίο των οκτώ έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org